

POGLAVLJE 5



**RADIO I TELEVIZIJA**



## 5.0 Uvod

Nacionalnim zakonodavstvima utvrđena su načela, smjernice i specifične mjere za radio-difuzijske organizacije te sudionike u izborima (kandidate, političke stranke, političke i ostale skupine). Na temelju prethodnih poglavlja može se zaključiti kako su načela univerzalna, no u usvojenim okvirima ne postoji zajednički obrazac. To vrijedi jednako za prirodu i vrstu regulative kojom su uređena pojedina pitanja, kao i za mjeru u kojoj ona uopće čine predmet mjerodavna okvira.

Mediji su pozvani na primjenu pravila i poštovanje načela. Oni također biraju između raznih pristupa, ovisno o širini i temeljitosti zakonskog okvira. Tamo gdje su vlasti izglasale liberalne zakone, mediji imaju širok prostor za djelovanje. U takvim bi okolnostima s vremenom mediji sami trebali razviti neki opći okvir u obliku kodeksa ponašanja ili smjernica. Takav je kodeks potreban za utvrđivanje općih pravila kojih će se pridržavati u vrijeme izbora, kao i za primjenu viših načela u planiranju emitiranja programa posvećenog izborima. Tamo gdje je zakonodavac uredio gotovo svaki aspekt medijskog praćenja izbora, na radijskim i televizijskim kućama ostaje odgovornost za realizaciju specifičnih programa uz preuzimanje uredničke odgovornosti.

Primjeri u ovome poglavlju ilustriraju različite pristupe. Model BBC-a često se uzima za referentnu točku upravo zahvaljujući visokim standardima koje je postavio te stečenu ugledu i tradiciji. Pri tome ipak valja naglasiti da niti jedan model nema univerzalnu primjenu. Naš je drugi primjer javna televizija frankofone zajednice u Belgiji RTBF. U skladu s mjerodavnim preporukama nadzornih tijela (CSA je postavio vrlo načelan okvir koji poziva na uravnoteženo praćenje izbora) i svojim statutima, RTBF je izradio vrlo širok okvir kojim su utvrđena pravila ponašanja u vrijeme izbora za zakonodavna

tijela u svibnju 2003. Dodatni primjer dolazi s privatne televizije, ciparskog MEGA Channela. U citiranom tekstu MEGA Channel je utvrdio načela na kojima je počivala njegova politika u vrijeme parlamentarnih izbora u svibnju 2001. godine. Ta su načela uključivala kodeks ponašanja za razne izborne aktivnosti, kao i raspored emisija posvećenih praćenju izbora.

Naposljetku, uključeni su i isječki iz članka autorice Karen Siune, u tekstu "Političko oglašavanje u zapadnim demokracijama: stranke i kandidati na televiziji", Lynda Lee Kaid, Christina Holtz-Bacha (uredile) str. 129-132. Ti isječki opisuju situaciju u dvije sjeverne države, Danskoj i Norveškoj. U te dvije države pravila nisu nametnuta nacionalnim zakonodavstvom. Radijske i televizijske kuće samostalno su usvojile okvire kojima su uredile pitanje stranačkog pristupa radijskim i televizijskim programima.

Iz spomenutih se primjera može zaključiti da se pojedine odredbe sadržane u tekstovima medijskih kuća često mogu naći u tekstovima zakona ili propisa koje je izglasao nacionalni zakonodavac u drugim državama. Medijski profesionalci u kodeksima ponašanja i skupovima smjernica vrlo često ponavljaju mjerodavne odredbe iz nacionalne legislative ili okvira koje propisuju nadzorna tijela. Postoji niz primjera u kojima su oni sami izradili vlastite skupove operativnih načela i smjernica, tumačeći generička pravila i temeljna načela ugrađena u nacionalno zakonodavstvo. To ukazuje na raznolikost opcija i prostor za djelovanje koji stoji na raspolaganju nacionalnom zakonodavcu i/ili nadzornom tijelu, a u konačnici i medijskim profesionalcima, kada se bave sličnim pitanjima. Hoće li se vlasti odlučiti za minimalna ili sveobuhvatna zakonska rješenja, ovisit će o nacionalnom općem kontekstu i tradicijama. Time se radio-difuznim organizacijama i novinarima prepušta određeni prostor za samoregulaciju u smislu dopune, tumačenja ili proširenja tog okvira.

*Spomenuti primjeri ilustriraju širok spektar pitanja s kojima su profesionalci suočeni. Oni pokazuju kako medijski profesionalci transformiraju načela u smjernice. Također ilustriraju mjere i aktivnosti koje profesionalci moraju poduzeti da bi takve smjernice bile primijenjene prilikom odlučivanja o mogućim pristupima i specifičnim programima.*

## **5.1 Ujedinjeno Kraljevstvo — The British Broadcasting Corporation**

*The British Broadcasting Corporation (BBC) prihvaćen je u cijeloj svijetu kao referentna točka za sve radijske i televizijske kuće. Raspon usluga koje nudi, norme i standardi koje je postavio te kvaliteta njegovih programa smatraju se uzorom za sve radijske i televizijske profesionalce.*

*BBC nije vezan obvezama koje bi bile ugrađene u nacionalno zakonodavstvo. Umjesto toga, njegov je Odbor upravitelja izradio detaljan skup Smjernica za producente i druge tekstove koji služe kao putokaz. U njima se daje tumačenje načela zajedno sa smjernicama politike i ostalim elementima koje bi morao slijediti rad producenata u odnosu na niz pitanja. Dodatne upute izdaju se u posebnim prilikama ili za posebne probleme. Takav je slučaj i s anketama o biračkom raspoloženju, općim ili lokalnim izborima te ostalim sličnim pitanjima. Ovdje spomenuti primjeri odnose se na opće izbore održane 2001. godine te gradonačelničke i lokalne izbore održane 2002. godine.*

*U prvome slučaju, nakon kratkog opisa cjelokupnog konteksta i osvrta na sudionike, daju se upute o značenju nepristranosti te načinima na koje se ona može postići, kao i upute o tome kakav pristup valja usvojiti prema manjim političkim strankama.*

U drugome slučaju valja istaknuti da izbori za gradonačelnike i lokalnu upravu postavljaju daleko veći broj pitanja te da su ona složenije naravi. Specifičnim smjernicama utvrđena su pravila koja valja slijediti u odnosu na svaki pojedini slučaj, pokrajine ili područja, kandidate itd.

Valja primijetiti da je javnosti omogućen pristup tim internim smjernicama, čime je naglašena, s jedne strane, potreba za transparentnošću, a s druge odgovornost radio-difuzijske organizacije prema javnosti.

<http://www.bbc.co.uk/info/genelection/index.shtml>

#### **5.1a The British Broadcasting Corporation**

**Smjernice za sve djelatnike uključene u produkciju BBC-jeva programa za vrijeme predizborne kampanje za opće izbore**

*Vidi također Smjernice za producente, web-izdanje Smjernica kao i izdanje namijenjeno gledateljima s teškoćama vida.*

Ne postoji područje emitiranja u kojem bi BBC-jeva odlučnost da ostane nepristran bila izložena težem ispitu nego što je praćenje predizbornih kampanja. Izbori 2001. suočit će nas s nekoliko specifičnih novih izazova: –

- Prijenos je vlasti promijenio političku kartu Ujedinjenog Kraljevstva. U Engleskoj zapravo postoje 3 glavne političke stranke te razne kombinacije 4 glavne stranke u Škotskoj, Walesu i Sjevernoj Irskoj. Osim toga, manje su stranke ostvarile značajne uspjehe u parlamentarnim izborima održanima nakon 1997.
- Ovi će izbori biti prvi u kojima je omogućeno glasovanje posredovanjem Interneta.
- Ukidanje paragrafa 93. Zakona o zastupanju naroda (RPA) omogućit će svima koji rade na produkciji programa mno-

go širu uporabu kandidata i mi ćemo izdati nove smjernice da bismo osigurali nepristranost izvještavanja, osobito kada je riječ o izvješćima iz izbornih jedinica.

Ove smjernice kojima su dopunjena Poglavlja 2. i 34. Smjernica za producente izrađene su nakon opsežnih konsultacija sa širokim krugom ljudi iz cijeloga Ujedinjenog Kraljevstva uključenih u produkciju BBC-jeva programa, koji će ih oživotvoriti u praksi. Namjera je ovih smjernica ponuditi okvir unutar kojega –

- Novinari mogu djelovati u što slobodnijem i kreativnijem okruženju.
- Istodobno savjesno i objektivno izvještavajući publiku o predizornoj kampanji, pružajući joj time pravedan prikaz i rigoroznu analizu političkih programa i predizbornih kampanja svih političkih stranaka.
- Svrha je ovih uputa pomoći svima koji sudjeluju u produkciji programa, urednicima i BBC-u u cjelini da postignu nepristranost u izvještavanju.

One se odnose na sve programe i podružnice BBC-a. Programi koji u pravilu ne prate političke teme ili uobičajeno ne pozivaju političare na sudjelovanje u emisijama, a koji namjeravaju to učiniti, morali bi se konsultirati s Glavnim savjetnikom za politička pitanja prije zaključivanja bilo kakvih planova.

## 1. Postizanje ravnoteže

Emisije redakcije dnevnih vijesti (nacionalne, pokrajinske te za cijelo područje UK) moraju postići primjerenu i pravednu ravnotežu u praćenju glavnih političkih stranaka tijekom svakoga tjedna kampanje.

Za potrebe praćenja općih izbora, smatrat ćemo da su u Engleskoj glavne stranke Laburistička, Konzervativna i

Liberalna demokratska stranka; u Škotskoj će to biti spomenute tri stranke i SNP (Škotska nacionalistička stranka), u Walesu tri spomenute stranke i Plaid Cymru; u Sjevernoj Irskoj Ulsterski unionisti, SDLP, DUP i Sinn Féin.

Programi mreže moraju osigurati da se SNP i/ili Plaid Cymru pojavljuju u pravednom omjeru u emisijama posvećenim temama o kojima te stranke imaju specifična stajališta. Vidi također Odjeljak 5. o prijenosu vlasti.

- To znači da će svaka sastavnica programa (npr. radijska emisija za vozače u špici dana) biti odgovorna za postizanje vlastitih ciljeva za taj tjedan i ne može se pouzdati u to da će ravnoteža biti postignuta uz pomoć emisija koje se emitiraju u drugim dijelovima dana (npr. u jutarnjem programu).
- Jedinstvene bi emisije (*single programmes*) trebale spriječiti da im pojedina izdanja teže naruše ravnotežu. Bit će i takvih dana kada će jedna politička stranka neizbježno dominirati vijestima, npr. u vrijeme objavljivanja stranačke platforme, ali u takvom je slučaju potrebno poduzeti korake da bi odgovarajućih dana objava izbornih platformi drugih stranaka dobila prostor jednake naglašenosti i trajanja.
- Svako izdanje emisija koje prate predizbornu kampanju, a sastoji se od više priloga (*multi-item programmes*), npr. pokrajinski blok od 6:30 – 7:00, moralo bi u najmanje jednom prilogu dati prostor svakoj od glavnih stranaka.
- Program News 24 te televizijski i radijski sažeci podijelit će 24 sata u blokove i pokušati u svakom bloku postići ravnotežu tijekom razdoblja od jednog tjedna.
- Tjedne emisije ili serijali u nastavcima koji se emitiraju u okviru dnevnog programa emitiranja, a usredotočeni su na jednu od političkih stranaka, trebali bi se osvrnati i na



prethodne i na nadolazeće emisije ili nastavke serijala da bi publici bilo jasno da se ravnoteža gradi postupno.

- Praćenju tema visokog profila, kao što su primjerice europske teme, oko kojih se vodi mnogostrana rasprava kako unutar političkih stranaka tako i između njih, potrebno je pokloniti posebnu pozornost da bi se osigurala uravnotežena zastupljenost stavova.

## 2. Manje stranke

Manje stranke pokrivaju širok spektar; od onih čiji izabrani zastupnici sjede u Europskom parlamentu, Škotskom parlamentu ili Sjevernoirskoj skupštini, do onih koje u izborima sudjeluju prvi put ili su pak sudjelovale mnogo puta, ali s vrlo malo uspjeha. Čimbenici koje valja uzeti u obzir kada odlučujete o tome koliko prostora dati nekoj stranci uključuju znatnu razinu potpore biračkog tijela u prethodnim izborima, dokaz o sadašnjoj biračkoj potpori te broj kandidata koje su istaknule.

Svrha je sljedeće upute osigurati minimalan prostor u eteru za sve takve stranke. Maksimalan prostor nije definiran. Kada je riječ o manjim strankama, moguće su regionalne razlike u njihovoj relativnoj snazi pa se te razlike moraju odraziti i na prostor koji im je dodijeljen.

- Objavu izborne platforme svih stranaka koje imaju najmanje jednu šestinu mjesta za cijelo područje Ujedinjenog Kraljevstva valja pratiti na BBC1, BBC2, R1, R2, R4, R5Live, & News 24, u svim sažecima u satima nakon objave te uz određeni osvrt na njezin sadržaj u središnjim informativnim emisijama koje slijede nakon toga (npr.: vijesti u 13:00, 18:00 ili 22:00 na BBC1, WATO na R4, Drive na R5, u bloku vijesti u programu Newsnight na BBC2). BBC Parliament će također prenijeti vijest.

- Svi programi mreže iz područja vijesti i aktualnosti trebaju osigurati da politički programi svake od tih stranaka budu objašnjeni i analizirani u najmanje jednom većem prilogu za vrijeme trajanja predizborne kampanje.
- Svi pokrajinski programi u Engleskoj koji izvještavaju o izborima trebali bi pratiti objavu izborne platforme svih političkih stranaka koje predstavljaju više od jedne šestine biračkog tijela u pokrajini o kojoj je riječ. Za trajanja predizborne kampanje trebalo bi emitirati najmanje još jedan veći prilog o svakoj od tih stranaka.
- Sve emisije programa u Škotskoj, Walesu i Sjevernoj Irskoj koje izvještavaju o izborima trebale bi popratiti i objavu izborne platforme te pripremiti najmanje još jedan veći prilog za vrijeme predizborne kampanje o svim političkim strankama koje imaju najmanje jednu šestinu mjesta u nacionalnim parlamentima. Također bi trebale uključiti i doprinose tih stranaka u pojedinim prilogima posvećenim temama o kojima te stranke imaju specifična stajališta.
- Publika će biti upućena, primjereno slučaju, na cjelovit popis kandidiranih stranaka na Ceefaxu, BBC News Onlineu i/ili na nacionalnim i gradskim web-stranicama.

<http://www.bbc.co.uk/info/editorial/prodgl/election.shtml>

### **5.1b The British Broadcasting Corporation**

#### **Smjernice za gradonačelničke i lokalne izbore u Engleskoj 2002.**

Kampanja za gradonačelničke izbore koji će se održati 2. svibnja već je praktično otpočela pa je potrebno poduzeti određene mjere da bi naše izvještavanje o njima bilo potpuno nepristrano.

1. Pokrajinski i lokalni programi koji izvještavaju o pojedinačnim izbornim kampanjama moraju osigurati da svi ozbiljni kandidati dobiju suštinski jednak tretman u razdoblju koje počinje sa sadašnjim trenutkom, a završava na dan održavanja izbora.
  2. To ne znači da se svi kandidati moraju pojaviti u svakome prilogu, već da, primjerice, svaki veći prilog o isticanju kandidature ili kampanji jednoga od kandidata mora u primjerenom trenutku dobiti protutežu u obliku sličnoga tretmana ostalih kandidata.
  3. Debatna sučeljavanja kandidata u zadanom formatu (*set-piece debates*) ili njihove diskusije o izbornim temama moraju uključiti sudjelovanje ili svih ozbiljnih kandidata ili ni jednoga. Na kraju svake emisije potrebno je dati cjelovitu listu kandidata.
  4. Programi mreže koji izvještavaju o gradonačelničkim izborima u cjelini mogu birati između cijeloga raspona kandidata iz pojedinih izbornih jedinica, ali pri tome ne bi smjeli ni u jednome trenutku neprimjereno naglašavati ni jednoga od njih.
  5. Informativne reportaže usredotočene na jednu od izbornih jedinica trebale bi se pridržavati smjernice pod točkom 3. gore.
  6. Tamo gdje se održavaju referendumi da bi se odlučilo hoće li se gradonačelnika birati ili ne, potrebno je osigurati da se u našem programu objema stranama argumenta dodeli jednaka težina.
- Sve upite potrebno je uputiti Glavnoj savjetnici za politička pitanja - Anne Sloman.

### **Smjernice za lokalne izbore**

Ovogodišnji će izbori biti prvi izbori za lokalnu upravu u Engleskoj koji će se održati bez ograničavajućih odredbi članka 93. Zakona o zastupanju naroda.

Ipak, kao i u slučaju prošlogodišnjih općih izbora, zakon nas obvezuje da usvojimo kodeks dobrih običaja za "sudjelovanje kandidata u ... izborima u emisijama o izbornom području o kojem je riječ ... za vrijeme predizborne kampanje".

Stoga sam sastavio smjernice koje se temelje na istim načelima kao i Smjernice za opće izbore po kojima smo se svi mi upravljali prošle godine.

Kao i u slučaju prošlogodišnjih, svrha je ovih smjernica ponuditi okvir unutar kojega -

- novinari mogu raditi u što slobodnijem i kreativnijem okruženju.
- istodobno savjesno i objektivno izvještavajući publiku o predizornoj kampanji, pružajući joj time pravedan prikaz i rigoroznu analizu političkog programa i predizbornih kampanja svih političkih stranaka.
- Namjera je ovih smjernica pomoći svima koji sudjeluju u produkciji programa, urednicima i BBC-u u cjelini da postignu nepristranost u izvještavanju.

### *Izborna razdoblje*

Zakon više ne pravi razliku između razdoblja prije posljednjeg dana za predaju kandidatura i razdoblja nakon toga. Ove smjernice stupaju na snagu 2. travnja, tj. odmah nakon Uskrsa i mjesec dana prije dana održavanja izbora.

Ipak, počevši od današnjeg dana pa do dana izbora, izvještavanju u vezi s radom lokalnim vlasti potrebno je posvetiti posebnu pozornost da bi se osigurala primjerena i objektivna ravnoteža u pokrivanju glavnih stranaka, iz tjedna u tjedan.

*“Izorno područje”*

U praksi to znači dvije stvari: Vijeće u cjelini te pojedine gradske izborne okruge.

## 1. Vijeće

Svaki će program biti odgovoran za to da stranke zastupljene u Vijeću dobiju primjeren i uravnotežen prostor svakoga tjedna za vrijeme predizborne kampanje.

To se može postići s nekoliko različitih emisija, ili u slučaju debatnog sučeljavanja kandidata ili pak diskusije o izbornim temama, unutar iste emisije.

Kandidati koji predstavljaju manje stranke, koje trenutačno nisu zastupljene u Vijeću o kojem je riječ, ali koji vode ozbiljnu predizbornu kampanju, morali bi dobiti određeni prostor u programu u razdoblju od 2. travnja do 2. svibnja.

## 2. Okruzi

Primjenjuju se potpuno ista načela kao i u slučaju smjernica za opće izbore u odnosu na izvješća iz biračke jedinice.

Svako izvješće o pojedinom okrugu mora:

- dati odgovarajuću težinu kandidatima glavnih stranaka. To znači da, ako neki kandidat sudjeluje u emisiji o nekom izbornom okrugu, tada valja ponuditi mogućnost sudjelovanja i kandidatima svake od glavnih stranaka, (Laburističke, Konzervativne i Liberalne demokratske stranke).
- Izvješće bi također moralo uključiti određeno sudjelovanje kandidata koji su u istome području dobili biračku potporu na prethodnim izborima ili koji mogu dokazati da trenutačno imaju znatnu potporu birača.
- Puna izvješća o izbornom okrugu morala bi uključivati i listu svih istaknutih kandidata.

*Uporaba kandidata u tematski orijentiranim emisijama*

Programi mogu upotrijebiti kandidate u emisijama koje su čiste informativne emisije o aktualnim i tekućim događajima koji se odnose na Vijeće ili u emisijama koje govore o lokalnim proturječjima koja se javljaju tijekom predizborne kampanje.

U prvom slučaju vrijedi obveza uravnoteženog praćenja stranaka unutar razdoblja od jednoga tjedna. U drugom slučaju, kada programi žele upotrijebiti kandidata u paketu ili u formatu sučeljavanja, ostali bi sudionici morali, gdje je to uopće moguće, također biti kandidati, iako ne nužno iz istoga izbornog okruga.

Identitet gledatelja ili slušatelja koji se javljaju u kontaktne emisije prethodno valja provjeriti da bi se utvrdilo je li riječ o nekom kandidatu. Prije stavljanja izvan snage Zakona o zastupanju naroda, zbog toga bi im bilo zabranjeno sudjelovanje. Danas ih se može ohrabriti da daju doprinos, ali publici mora biti jasno da ne govore kao obični građani, već kao sudionici s otvorenim političkim programom. Također valja obratiti pozornost na to da se s vremenom u emisijama ne daje neprimjerena prednost jednome kandidatu u odnosu na ostale.

Svrha svih ovih smjernica jest potaknuti živu raspravu i istaknuti kandidate svih političkih stranaka općenito, bez davanja nepravedne prednosti jednome kandidatu u odnosu na ostale.

Ove smjernice vrijede za ukupnu BBC-jevu produkciju na televiziji, radiju i Internetu.

Smjernice nisu povjerljive naravi – danas ćemo ih staviti javnosti na raspolaganje – što znači da smo svi mi odgovorni za njihovu pripremu.

Emisije koje u pravilu ne pokrivaju političke teme ili koje uobičajeno ne pozivaju političare na sudjelovanje, a koje to

žele učiniti u ovome razdoblju, morale bi konsultirati Glavnog savjetnika za politička pitanja prije zaključivanja bilo kakvih planova.

Sve upite valja uputiti Glavnoj savjetnici za politička pitanja - Anne Sloman.

Ove su smjernice izdane: 12. ožujka, 2002.

## 5.2 Belgija — Raadio Télévision Belge de la Communauté Francophone (RTBF)

*Conseil Supérieur de l'Audiovisuel*, nadzorno tijelo za radio-difuzijske organizacije, izdaje preporuke za izbore. U njima se poziva na osnovna načela nepristranog postupanja i donosi niz odredbi o specifičnim pitanjima koja su ugrađena u više zakona ili u ustav, a odnose se na praćenje izbora. Ta specifična pitanja uključuju: rasizam, poticanje na diskriminaciju, govor mržnje.

Radio-difuzijske organizacije usvajaju vlastite etičke kodekse i smjernice. U ispunjavanju obveza RTBF, javna radiotelevizija francophone zajednice u Belgiji, pripremila je akcijski plan za opće izbore u svibnju 2003., koji se citira u nastavku. Ovaj je tekst dobar primjer internih smjernica i plana emitiranja programa javne radiotelevizije. On vodi čitatelja kroz zahtjeve i sve pozitivne mjere koje bi javna radiotelevizija morala poduzeti da bi ispunila svoju ulogu. Ta uloga uključuje informiranje javnosti i pružanje platforme koja je na raspolaganju zagovornicima političkih misli i ideja.

U spomenutom su tekstu obrađeni brojni aspekti problema, kako za radijski tako i za televizijski servis. Propisan je način na koji valja postupati s glavnim i ostalim političkim strankama. Također su predviđena ograničenja za stranke koje ne poštuju demokraciju. Planom je pokriven cijeli niz emisija koje se imaju proizvesti i planirati.

Njegove se odredbe također odnose na prava organizacija koje nisu političke stranke, na javna priopćenja vlade ili njezinih tijela, na komercijalno oglašavanje, sponzorstvo te ankete o raspoloženju birača. Također govore o informiranju javnosti te ostalim uslugama koje RTBF nudi na Internetu.

Valja primijetiti da je najtemeljitije razrađeni dio plana onaj koji se bavi emisijama s izravnim pristupom političkih stranaka i kandidata, tzv. "autonomnim predizbornim emisijama". Gotovo polovica dokumenta posvećena je raznim aspektima i mehanizmima koje valja primijeniti da bi se strankama omogućio pristup eteru. Dokumentom je utvrđeno sljedeće:

- Raspodjela minuta na radiju i televiziji,
- Procedura koju političke stranke i organizacije moraju slijediti da bi dobile pristup takvim emisijama,
- Pojediniosti produkcije i plana emitiranja,
- Format tih emisija,
- Nadzor sadržaja i odgovornost.
- Uporaba arhivskog materijala i
- Nadzor sadržaja i odgovornost.

Dokument ilustrira mnoge aspekte ovoga problema. Procesi produkcije i emitiranja otvaraju niz problema i odgovornost je često raspršena. U planu koji je usvojila radio-difuzna organizacija pokušava osigurati sve potrebne uvjete i predvidjeti najveći mogući broj problema povezanih s praćenjem izbora.

"Sljedeći neslužbeni prijevod RTBF-ova plana praćenja parlamentarnih izbora 18. svibnja 2003. ustupljen je isključivo za potrebe ove knjige. Upozoravaju se korisnici kojima je prijevod potreban za bilo koje druge svrhe da ni EIM, niti autor, ne mogu biti odgovorni za njegovu uporabu u takve druge svrhe"<sup>11</sup>

<sup>11</sup> Na engleski prevela Dominique Tsouris



<http://www2.rtbf.be/jp/matin/elections.pdf>

## **Plan programa RTBF-a za praćenje parlamentarnih izbora 18. svibnja 2003.**

### **A. OPĆA PROMIŠLJANJA**

Članak 9. Sporazuma o upravljanju RTBF-om od 11. listopada 2001. kaže:

“Na radiju, televiziji i Internetu, u vrijeme europskih, saveznih, pokrajinskih i općinskih, provincijskih i komunalnih izbora, kompanija emitira, u skladu s uvjetima koje je utvrdio Upravni odbor, specifičan plan programa, omogućujući građanima da se upoznaju s temama predmetnih izbora. Program će se sastojati od ponude intervjua, kvantificiranih rezultata, izbornih usporedba i kratkih analiza. Iskoristit će se i interaktivni kapaciteti Interneta.

Na radiju i televiziji taj plan programa mora uključivati najmanje:

- a) specijalnu emisiju koja naglašava političke, ekonomske i društvene uloge ovih izbora;
- b) u roku od petnaest dana prije održavanja izbora, informativne emisije ili talk-show emisije;
- c) emisiju u kojoj će se predstaviti rezultati;
- d) autonomne predizborne emisije dodijeljene zainteresiranim organizacijama.

Štoviše, RTBF će pokloniti posebnu pozornost socijalnim izborima te ustupiti, ako je to potrebno, besplatno vrijeme u eteru”.

Na temelju ove odredbe, u srijedu, 5. veljače 2003. godine, Upravni je odbor RTBF-a usvojio sljedeći plan emitiranja izbornih emisija.

## B. PROGRESIVNA RAZDOBLJA OPREZNOSTI I NEUTRALNOSTI

RTBF je ovime odlučio definirati tri progresivna razdoblja opreznosti i neutralnosti, kako slijedi:

- a) od utorka, 18. veljače 2003. (drugim riječima 3 mjeseca prije izbora), do i uključujući ponedjeljak, 7. travnja 2003. (drugim riječima dan prije raspuštanja Parlamenta i saziva izbora): koncepcija "razdoblje opreznosti"
- nisu dopušteni intervjui, prenošenje izjave ili prikazivanje kandidata, militantnih ili osvjedočenih pristalica pojedinih političkih stranaka, neovisno o tome jesu li oni kandidati na nadolazećim izborima ili nisu, u svim radijskim i televizijskim emisijama u kojima sudjeluju gosti ili javnost, a osobito u talk-show emisijama, animiranim programima, kvizovima, zabavnim emisijama, prijenosima sportskih ili kulturnih događaja;
- pri čemu je izuzeće od ove odredbe moguće u slučaju izvanredne potrebe, na temelju odobrenja koje izdaje direktor informativnih servisa;
- izuzimajući radijske i televizijske vijesti i informativne emisije koje ovise o njima, i koje će nastaviti pratiti aktualne političke događaje, osobito one povezane s predizbornom kampanjom,
- b) od utorka, 8. travnja 2003. (drugim riječima, od dana raspuštanja Parlamenta i saziva izbora) do, uključujući i nedjelju, 11. svibnja 2003.:
- nisu dopušteni intervjui, prenošenje izjave ili prikazivanje kandidata, militantnih ili osvjedočenih pristalica pojedinih političkih stranaka, neovisno o tome jesu li oni kandidati na nadolazećim izborima ili nisu, u radijskim i televizijskim emisijama,

- pri čemu je izuzeće od ove odredbe moguće u slučaju izvanredne potrebe, na temelju odobrenja koje izdaje direktor informativnih servisa,
- izuzimajući radijske i televizijske vijesti i informativne emisije koje ovise o njima, i koje će nastaviti pratiti aktualne političke događaje, osobito one povezane s predizbornom kampanjom, primjenjujući načela opće ravnoteže i kvantifikacije – tijekom 34 dana ovoga razdoblja – na pojavljivanje u programu kandidata na općim izborima te militantnih i osvjedočenih pristalica, tijekom ta dva tjedna, a uz primjenu D' Hondtove metode (tj. 3 PS, 3 MR., 2 ECOLO, 2 CDH) i sljedećih načela računanja:
- računanje se provodi odvojeno za radio i televiziju;
- računanje će biti ograničeno na priloge koji obrađuju aktualna zbivanja i neće uzeti u obzir emisije koje se sastoje od arhivskih audio ili video-materijala;
- računanje se provodi za svako prikazivanje emisije (izuzimajući repriziranje televizijskih vijesti (JT) kanala *La Une* ili *La Deux* te u večernjem bloku koji će se računati kao jedno prikazivanje) s time da se izrijekom utvrđuje da će novinari, budući da se vrijeme neće računati u sekundama, obratiti pozornost na to da ne izazovu diskriminatorna odstupanja u trajanju intervjua i priloga u kojima sudjeluju kandidati, predstavnici, militantni ili osvjedočeni pristalice političkih stranaka – uračunata prikazivanja bit će predmet ponderiranja na temelju sljedećih čimbenika (s time da će se ti čimbenici međusobno pomnožiti):

| Radio   |   | Televizija            |   |
|---|---|-----------------------|---|
| Intervju  | 2 | Intervju              | 2 |
| Prilog  | 1 | Prilog                | 1 |
| Emitiranje između 7:00 i 9:15   | 2 | Prije večernjeg bloka | 2 |
| Emitiranje u drugom vremenu   | 1 | U nekom drugom bloku  | 1 |
| Prijenos na mreži (na svim kanalima La Premi re ili Fr quence Wallonie)       | 2 |                       |   |
| Prijenos na regionalnom programu Fr quence Wallonie ili na Bruxelles-Capitale | 1 |                       |   |

- c) od ponedjeljka, 12. svibnja 2003. do, nedjelju, 18. svibnja 2003. (do zatvaranja posljednjeg biračkog mjesta):
- nisu dopušteni intervjui, prenošenje izjave ili prikazivanje kandidata, militantnih ili osvjedočenih pristalica političkih stranaka, neovisno o tome jesu li oni kandidati na nadolazećim izborima ili nisu, u radijskim i televizijskim emisijama,
  - pri čemu je izuzeće od ove odredbe moguće u slučaju izvanredne potrebe, na temelju odobrenja koje izdaje direktor informativnih servisa,
  - izuzimajući radijske i televizijske vijesti i informativne programe koji ovise o njima, i koje će nastaviti pratiti aktualne političke događaje, osobito one povezane s predizbornom kampanjom,
  - i čije će emitiranje biti predmet posebnog oblika kvantifikacije – tijekom razdoblja od sedam dana – minutaže ustupljene kandidatima na izborima za zakonodavna tijela te militantnim ili osvjedočenim pristalicama, tijekom toga posljednjeg tjedna, uz primjenu D' Hondtove metode (tj. 3 PS, 3 MR., 2 ECOLO, 2 CDH) i onih istih načela računanja kao što su utvrđena pod stavkom b) gore.

Izuzeće od ovoga pravila može se dopustiti u slučaju izvanredne potrebe i uz suglasnost direktora informativnih servisa.

Praćenje izbornih informacija ne može poremetiti načelnu uredničku uravnoteženost informativnih emisija RTBF-a, a osobito radijskih vijesti (JP) i televizijskih vijesti (JT), i ne smije imati za posljedicu "prevagu" belgijskih političkih informacija na štetu drugih informacija koje urednici RTBF-a uobičajeno prate u sličnim razdobljima.

Općenito, nužan je poseban oprez u situacijama kada govore predstavnici ministara, državnih ministarstava, političkih stranaka, dvije strane industrije ili druge osobe simboličkog značenja.

U svim takvim slučajevima, o emitiranju takvih priloga potrebno je pravodobno izvijestiti direktora informativnih servisa da bi imao vremena primjereno reagirati.

### C. FRANKOFONE DEMOKRATSKE STRANKE KOJE NISU ISTODOBNO ZASTUPLJENE I U PARLAMENTU I U SENATU

Stranke koje nisu istodobno zastupljene i u Parlamentu i u Senatu imat će pristup radiju i televiziji pod sljedećim uvjetima:

- u autonomnim predizbornim emisijama na radiju, u skladu s pravilima utvrđenim u nastavku ovog dokumenta;
- u vijestima radija i televizije, prostor u obliku kratkog osvrtu ili izvješća o svakoj stranci ili globalnog izvješća o svim kandidiranim strankama, pod uvjetom da:
- te frankofone demokratske stranke ili liste koje nisu istodobno zastupljene i u Parlamentu i u Senatu poštuju načela i pravila demokracije;

- te frankofone demokratske stranke ili liste koje nisu istodobno zastupljene i u Parlamentu i u Senatu istaknu cjelovite liste (nositelje i njihove zamjene) za frankofone mandate u Senatu ili u najmanje dva izborna okruga u Parlamentu, od kojih je najmanje jedna cjelovita lista (nositelji i njihove zamjene) za izborni okrug Brussels-Hal-Vilvorde.

#### D. STRANKE KOJE NE POŠTUJU NAČELA DEMOKRACIJE

U skladu s Člankom 7., § 1. Odluke kojom je usvojen Statut RTBF-a, s Člankom 3. Zakona o zaštiti ideoloških i filozofskih uvjerenja od 16. srpnja 1973. te na temelju Uredbe Državnog vijeća br. 80.787 od 9. lipnja 1999., RTBF je odlučio isključiti iz predizbornih debata i panel-emisija sve kandidate koji se pojavljuju na listi bilo koje političke stranke ili organizacije koja zagovara ili je zagovarala:

- doktrine ili poruke koje se temelje na diskriminaciji prava i sloboda zajamčenih Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, osobito s obzirom na spol, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, politička ili druga uvjerenja, nacionalno ili socijalno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, bogatstvo, rođenje ili bilo koju drugu situaciju, ili koje imaju za cilj narušavanje prava i sloboda zajamčenih spomenutom Konvencijom ili ograničavanje istih u većoj mjeri nego što je predviđeno spomenutom Konvencijom;
- doktrine ili poruke koje se temelje na diskriminaciji, razlici, isključivosti, ograničenju ili sklonosti koja ima ili koja je mogla imati za cilj ili posljedicu narušavanje, kompromitaciju ili ograničenje priznanja, uživanja ili primjene, u uvjetima jednakosti, ljudskih prava i te-

meljnih sloboda u političkim, gospodarskim, društvenim ili kulturnim područjima ili u bilo kojem drugom području društvenog života;

- doktrine ili poruke koje vrijeđaju uvjerenja drugih osoba, potičući na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili segregaciju prema nekoj osobi, skupini ili zajednici, ili njezinim članovima, s obzirom na rasu, boju kože, podrijetlo, nacionalnost ili nacionalno ili etničko podrijetlo;
- doktrine ili poruke koje sadrže elemente koji pokazuju sklonost k negaciji, umanjivanju, opravdavanju, odobravanju genocida kojeg je počinila njemačka nacional-socijalistička vlada u Drugome svjetskom ratu ili bilo kojega drugog oblika genocida.

## E. INFORMATIVNE EMISIJE I DEBATE

1. Emisije u kojima se međusobno sučeljavaju kandidati i/ili urednici, pripadnici medija ili javnosti, specijalne emisije u kojima se predstavljaju opći ili posebni ulozi u izborima te radijske i televizijske vijesti, uključujući intervjue, izjave, sažete prikaze, kronike ili priloge povezane s predizbornom kampanjom, pripadaju u nadležnost informativnog programa RTBF-a.
2. Zbog toga spomenute emisije podliježu sljedećim pravilima:
  - a) informativni se programi RTBF-a organiziraju pod uredničkom kontrolom RTBF-a (Članak 5. Odluke od 14.7.1997.);
  - b) informativni programi RTBF-a moraju biti pripremljeni bez ikakve prethodne cenzure ili uplitanja bilo koje javne ili privatne vlasti (Članak 7., § 2. Odluke od 14.7.1997.);

- c) informativni programi RTBF-a moraju biti pripremljeni u duhu objektivnosti (Članak 7., § 2. Odluke od 14.7.1997.).
3. Specijalne informativne emisije i debate (izuzimajući televizijske vijesti) prikazivat će se na televiziji na sljedeći način:
- a. *"Focussing" [U žarištu]*: devet specijalnih emisija posvećenih izborima, organiziranih oko sljedećih tema: sigurnost i pravda, gospodarstvo i zapošljavanje, porezna politika i socijalna politika, državljanstvo i integracija, socijalna skrb, zaštita okoliša i mobilnost, javne službe i javni sektor, Europa i međunarodna politika te "Što želi Flandrija?";
  - b. *"Signed on Sunday" [Potpisano u nedjelju]*: četiri specijalne emisije u kojima gostuju zanimljive osobe izabrane među mladim kandidatima (od nedjelje, 20. travnja, do i uključujući nedjelju, 11. svibnja 2003.);
  - c. *"Evening face to face" [Večernje sučeljavanje]*: debate u približnom trajanju od 30 minuta u kojima se sučeljavaju tri kandidata jedne stranke i tri kandidata druge stranke, u skladu s pravilom uravnoteženosti i uz izbor tema u kojima su međusobno suprotstavljene sve četiri stranke koje su istodobno zastupljene i u Parlamentu i u Senatu (od četvrtka, 8. svibnja do četvrtka, 15. svibnja 2003., u terminu nakon dnevnika: redom ECOLO-CDH, MR-CDH, PS-ECOLO, CDH-PS, MR-ECOLO, i PS-MR.).
  - d. *"The debate of the presidents" [Debata predsjednika]*: debata u kojoj sudjeluju predsjednici četiri stranke koje su istodobno zastupljene i u Parlamentu i u Senatu, a pitanja im postavljaju novinari koji prate politiku i pri-



- padnici javnosti, kao i televizijski gledatelji (petak, 16. svibnja 2003.);
- e. (moguće): programski projekt "*It is my voice*" [*To je moj glas*]: program političko-šaljive koncepcije u trajanju od 10 do 15 minuta u kojem su sučeljeni, u skladu s pravilom uravnoteženosti, u šest "sastanaka naslije-po" dva kandidata iz različitih političkih organizacija, dva sugovornika postavljena jedan uz drugoga, ali odvojena zavjesom tako da im identitet sugovornika ostaje nepoznat (glasovi će biti modificirani), koji moraju odgovarati na pitanja i naposljetku pogoditi identitet sugovornika (od petka, 2. svibnja, do i uključujući petak, 11. svibnja 2003., umjesto Projekta X).
  4. Radijski će urednici predložiti plan praćenja izbora koji će biti oblikovan, među ostalim, na sljedeći način:
    - a. Na *La Première* [*prvi program*]
      - DEBATE o izbornim temama: Jednominutni isječak iz debate dana koja će se održati u okviru emisije "*Face à l'Info*" u vremenu od 18:20 do 19:00 uz sudjelovanje predstavnika četiri frankofone stranke (PS, MR., Ecolo, CDH), i to o istim temama kao što su one u emisiji "*Focussing*", te, u dodatku, o temama "Sigurnost hrane" i "Etički problemi".
      - Mladež i izbori: U okviru programa "*Quand les Jeunes s'en mêlent...*" (*Kada se umiješaju mladi...*), programa u kojem mladi ljudi iz različitih segmenata društva, a koji prvi put izlaze na birališta, upoznaju poznate i manje poznate kandidate i postavljaju im pitanja. Predviđena je još jedna emisija s naglašenijom pedagoškom koncepcijom. Tu bi pitanja bila upućena stručnjacima i odnosila bi se na praktične aspekte organizacije izbora, na posljedice izbora ....

- “*The face to face*” [“*Licem u lice*”]: Isti plan emitiranja kao i na televiziji, uz smanjeni broj sudionika iz svake stranke da bi se slušateljima olakšalo praćenje emisije na radiju, u programu *Midi Première* [Podne na prvom].
- “*The guest of Midi Première*” [Gosti Podneva na prvom]: Predzadnjeg tjedna prije izbora, intervju sa četiri predsjednika flamanskih stranaka koje imaju frankofonog ekvivalenta. U tjednu prije izbora: “*Facing the opinion*” [Suprotstavljena mišljenja] predsjednika frankofonih stranaka koji će odgovarati na prethodno snimljena, a zatim po izboru urednika emitirana pitanja. Od 7:17 do 7:56 uz stanku za emitiranje emisije *Eco Matin* i reklame.

b. Na Fréquence Wallonie

- Debata po pokrajinama u regionalnom programu (18:10 – 19:00) petak, 16. svibnja 2003., s tri pokrajinska pod-regionalna programa na CPNamur (Arlon, Namur i Wavre).
- Dan ranije, u četvrtak, 15. svibnja 2003., debata po pokrajinskim programima uz sudjelovanje kandidata za Senat iz četiri stranke koje imaju zastupnike i u Parlamentu i u Senatu, a koji dolaze iz pokrajine koju pokriva regionalni program.
- Radiolène će organizirati dodatne debate u suradnji s Télévesdre, u skladu s kriterijima RTBF-a za praćenje izbora.
- U Hainaut debate će producirati Mons u suradnji s Charleroi.
- Na Bruxelles-Capitale 3 debate u skladu s istim načelima zastupljenosti koja vrijede za frankofone liste:
- Bruxelles, ključne teme za izborni okrug (sigurnost,

- zapošljavanje, integracija, mobilnost, okoliš.);
- Bruxelles, ključne savezne i općinske teme (refinanciranje, predgrađa...)
- Debata između istaknutih flamanskih sudionika (Jesu li Flamanci još uvijek zainteresirani za Bruxelles, proširenje gospodarske zone na 30 općina...)

#### F. AUTONOMNE PREDIZBORNE EMISIJE (besplatno vrijeme za političke stranke – op. prevoditeljice)

Upravni je odbor usvojio sljedeće propise:

##### 1. Pristup televizijskim autonomnim predizbornim emisijama (APE)

Samo će priznate frankofone političke skupine koje imaju zastupnike istodobno i u Parlamentu i u Senatu imati pristup televizijskim autonomnim predizbornim emisijama RTBF-a. Bit će ih 10, svaka u trajanju od 3 minute.

Raspodjela televizijskih autonomnih predizbornih emisija između priznatih frankofonih političkih stranaka bit će provedena u razmjeru s brojem mjesta koja te političke stranke imaju u Vijeću narodnih poslanika, primjenom D'Hondtove metode.

Time je postignut sljedeći rezultat:

| Kvocijent/<br>stranka | PS   | MR. | ECOLO | CDH  | FN   |
|-----------------------|------|-----|-------|------|------|
| Podijeljeno s 1       | 19   | 18  | 11    | 10   | 1    |
| Pod. s 2              | 9.5  | 9   | 5.5   | 5    | 0.5  |
| Pod. s 3              | 6.33 | 6   | 3.67  | 3.33 | 0.33 |
| Pod. s 4              | 4.75 | 4.5 | 2.75  | 2.5  | 0.25 |
| Br. APE               | 3    | 3   | 2     | 2    | 0    |

Te će se emisije emitirati od ponedjeljka, 5. svibnja, do petka, 16. svibnja 2003., na *La Une [prvom kanalu]*, oko 19:25, prema sljedećem redoslijedu prikazivanja (redoslijed se utvrđuje u posljednja četiri dana posljednjeg tjedna na temelju rastuće političke težine stranaka):

|                  |       |                   |       |
|------------------|-------|-------------------|-------|
| Pon. 5. svibnja  | PS    | Pon., 12. svibnja | PS    |
| Uto., 6. svibnja | MR    | Uto., 13. svibnja | CDH   |
| Sri., 7. svibnja | CDH   | Sri., 14. svibnja | ECOLO |
| Čet., 8. svibnja | ECOLO | Čet., 15. svibnja | MR    |
| Pet., 9. svibnja | MR    | Pet., 16. svibnja | PS    |

## 2. Pristup autonomnim predizbornim emisijama na radiju

2.1. Priznate frankofone političke skupine koje imaju zastupnike istodobno i u Parlamentu i u Senatu imat će pristup autonomnim predizbornim emisijama na radiju. Bit će ih 10, svaka u trajanju od 3 minute.

Raspodjela radijskih autonomnih predizbornih emisija između priznatih frankofonih političkih stranaka bit će provedena u razmjernom odnosu s brojem mjesta koja te političke stranke drže u Parlamentu, primjenom D' Hondtove metode. Time je postignut sljedeći rezultat:

| Kvocijent/<br>stranka | PS   | MR. | ECOLO | CDH  | FN   |
|-----------------------|------|-----|-------|------|------|
| Podijeljeno s 1       | 19   | 18  | 11    | 10   | 1    |
| Pod. s 2              | 9.5  | 9   | 5.5   | 5    | 0.5  |
| Pod. s 3              | 6.33 | 6   | 3.67  | 3.33 | 0.33 |
| Pod. s 4              | 4.75 | 4.5 | 2.75  | 2.5  | 0.25 |
| Br. APE               | 3    | 3   | 2     | 2    | 0    |

Te će se emisije emitirati od ponedjeljka, 5. svibnja, do petka, 16. svibnja 2003., na *La Première* [prvom programu], netom prije radijskih vijesti oko 18.00, prema sljedećem redoslijedu emitiranja (redoslijed se utvrđuje u posljednja četiri dana posljednjeg tjedna, na temelju rastuće političke težine svake od stranaka):

|                  |       |                   |       |
|------------------|-------|-------------------|-------|
| Pon., 5. svibnja | PS    | Pon., 12. svibnja | PS    |
| Uto., 6. svibnja | MR    | Uto., 13. svibnja | CDH   |
| Sri., 7. svibnja | CDH   | Sri., 14. svibnja | ECOLO |
| Čet., 8. svibnja | ECOLO | Čet., 15. svibnja | MR.   |
| Pet., 9. svibnja | MR    | Pet., 16. svibnja | PS    |

2.2. Ostale frankofone političke skupine koje su istaknule najmanje jednu listu kandidata za Vijeće narodnih poslanika u svim izbornim okruzima Valonske zajednice te u izbornom okrugu Brussels-Hal-Vilvorde, kao i u svim frankofonim listama za Senat, imat će svaka pristup dvjema autonomnim predizbornim emisijama na radiju, od kojih svaka traje 3 minute, koje će se emitirati prema kalendaru kojeg utvrđuje glavni administrator RTBF-a u skladu s programskim zahtjevima i mogućnostima, u vremenu između ponedjeljka, 5. svibnja, i petka, 16. svibnja 2003., na *La Première* [prvom programu], nakon vijesti u 19:00.

2.3. Ostale frankofone političke skupine koje su istaknule najmanje jednu listu kandidata za Parlament u izbornim okruzima Valonske zajednice te u izbornom okrugu Brussels-Hal-Vilvorde, ili za frankofonu listu za Senat, imat će svaka pristup dvjema autonomnim predizbornim emisijama na radiju, od kojih svaka traje 2 minute, koje će se emitirati prema

kalendaru kojeg utvrđuje glavni administrator RTBF-a u skladu s programskim zahtjevima i mogućnostima, u vremenu između ponedjeljka, 5. svibnja, i petka, 16. svibnja 2003., na *La Première Šproom programu*, nakon vijesti u 19.00.

2.4. Ostale frankofone političke skupine koje su istaknule listu kandidata za Parlament u jednom ili više izbornih okruga Valonske zajednice, imat će svaka pristup jednoj autonomnoj predizornoj emisiji na radiju u trajanju od 2 minute, koja će se emitirati prema kalendaru kojeg utvrđuje glavni administrator RTBF-a u skladu s programskim zahtjevima i mogućnostima, u razdoblju između ponedjeljka, 5. svibnja, i petka, 16. svibnja 2003., na *Fréquence Wallonie*, prije vijesti u 18.00.

2.5. Ostale frankofone političke skupine koje su istaknule listu kandidata za Parlament u izbornom okrugu Brussels-Hal-Vilvorde, imat će svaka pristup jednoj autonomnoj predizornoj emisiji na radiju u trajanju od 2 minute, koja će se emitirati prema kalendaru kojeg utvrđuje glavni administrator RTBF-a u skladu s programskim zahtjevima i mogućnostima, u vremenu između ponedjeljka, 5. svibnja, i petka, 16. svibnja 2003., na *Bruxelles-Capitale*, prije vijesti u 18:00.

2.6. Ostale frankofone političke skupine koje su istaknule listu kandidata za Parlament u jednom ili više izbornih okruga Valonske zajednice te u izbornom okrugu Brussels-Hal-Vilvorde, ali nemaju kandidate za sve frankofone okruge u Parlament, imat će svaka pristup jednoj autonomnoj predizornoj emisiji na radiju u trajanju od 2 minute, koja će se emitirati prema kalendaru kojeg utvrđuje glavni administrator RTBF-a u skladu s programskim zahtjevima i mogućnostima, u vremenu između ponedjeljka, 5. svibnja, i petka, 16. svibnja 2003., na *La Première [proom programu]* nakon vijesti u 19:00.

2.7. U izvanrednim okolnostima, lista kandidata za Parlament koja se obraća svim frankofonim stanovnicima izbornog okruga Leuven ili valonskoj listi za Senat, može dobiti pristup jednoj autonomnoj predizbornoj emisiji na radiju u trajanju od 2 minute, koja će se emitirati prema kalendaru kojeg utvrđuje glavni administrator RTBF-a u skladu s programskim zahtjevima i mogućnostima, u vremenu između ponedjeljka, 5. svibnja, i petka, 16. svibnja 2003., na Bruxelles-Capital, prije vijesti u 18:00.

2.8. "Frankofone" skupine znače, za potrebe ovoga članka, liste čiji frankofoni karakter može objektivno i razumno biti izveden na temelju pokazatelja kao što su:

- francuski jezik upotrijebljen u nazivu stranke,
- većinska uporaba francuskog jezika općenito u političkoj komunikaciji te stranke u ostalim medijima, kako u vrijeme izbora tako i izvan njega.

### 3. Podnošenje zahtjeva

3.1. Priznate frankofone političke skupine koje imaju svoje zastupnike istodobno i u Parlamentu i u Senatu, kako su definirane točkom 1. i 2.1. ovoga dokumenta, automatski stječu pravo na pristup autonomnim predizbornim emisijama na radiju i televiziji, bez podnošenja posebnog zahtjeva RTBF-u radi ostvarivanja tog prava.

3.2. Svaka politička stranka ili skupina pod točkom 2.2. do 2.7 ovoga dokumenta koja želi iskoristiti ponuđeno pravo na pristup jednoj od autonomnih predizbornih emisija na radiju, morat će predati pisani zahtjev u kojem će jasno navesti na koju se emisiju, od onih definiranih točkama 2.2. do 2.7, zahtjev odnosi. Zahtjev mora datirati i potpisati predsjednik političke stranke ili skupine o kojoj je riječ ili, u odsutnosti

predsjednika, njezin glavni kandidat; zahtjev je potrebno poslati preporučenom poštom uz povratnicu, na adresu glavnog administratora RTBF-a, gosp. Jean-Paul Philippot, RTBF, Boulevard Auguste Reyers, 52, local 9 M 17, B-1044 Brussels, najranije u subotu, 26. travnja 2003., u 16.00 sati, nakon isteka roka za predaju lista kandidata, a najkasnije do utorka, 29. travnja 2003., u podne, uz poštanski žig kao dokaz.

Zahtjevi u čijem se prilogu ne nalaze dodaci definirani točkom 3.3. ovoga dokumenta, također se obvezno šalju faksom na pažnju glavnog administratora RTBF-a, najkasnije do utorka, 29. travnja 2003., u podne, na broj faksa: 02.733.40.20 ili 02.737.25.56.

O svakoj preinaci liste kandidata koja se dogodi između subote, 26. travnja 2003., i četvrtka, 1. svibnja 2003., na temelju odluka izbornog povjerenstva i Prizivnog suda, potrebno je poslati obavijest faksom na pažnju glavnog administratora RTBF-a, najkasnije do četvrtka, 1. svibnja 2003., u 18:00 sati, na broj faksa: 02.733.40.20 ili 02.737.25.56.

3.3. Zahtjev iz točke 3.2. ovog dokumenta, u verziji koja se šalje preporučenom poštom, mora obvezno sadržavati sljedeće priloge:

- sve korisne detalje za identifikaciju stranke koja je podnijela zahtjev: točan naziv, skraćeni naziv koji može biti u uporabi, adresu sjedišta stranke, brojeve telefona i faksa, adresu elektroničke pošte, kako sjedišta stranke tako i njezina predsjednika ili, u suprotnom, njezina glavnog kandidata;
- preslik Memoranduma i Statuta stranke te listu svih njenih vođa;
- cjelovit izborni program stranke;
- sve korisne i uvjerljive dokaze kojima se potvrđuje da



je stranka istaknula liste u raznim izbornim okruzima ili izbornim listama za Parlament ili Senat, a koji RTBF-u omogućuju provjeru sukladnosti kriterijima za pristup traženoj emisiji.

3.4. Zahtjevi koji ne zadovoljavaju osnovne uvjete, formalne ili vremenske zahtjeve definirane točkom 3.2. ovoga dokumenta, ili koji u prilogu ne sadrže dokumente definirane točkom 3.3. ovoga dokumenta, bit će automatski odbijeni.

3.5. Predsjednik, ili u slučaju njegove spriječenosti glavni kandidat svake političke skupine koja je podnijela zahtjev za pristup autonomnoj predizbornoj emisiji, bit će osobno obaviješten putem faksa o prihvatanju ili odbijanju zahtjeva, kao i o kanalu, danu i satu emitiranja emisije koja je stranci odobrena.

#### **4. Dani i sati emitiranja emisija**

4.1. Izuzimajući slučaj apsolutne potrebe po prosudbi glavnog administratora, autonomne se predizborne emisije emitiraju na kanalima, u dane i sate utvrđene ili dogovorene na temelju tekućeg plana za praćenje izbora.

4.2. U slučaju tehničke nemogućnosti emitiranja autonomne predizborne emisije ili u slučaju nastanka tehničkih teškoća za vrijeme emitiranja takve emisije, predložiti će se novo emitiranje u drugi dan ili sat, po odluci glavnog administratora i uz suglasnost stranke o kojoj je riječ.

4.3. U subotu, 17. svibnja 2003., uoči dana održavanja izbora, autonomne se predizborne emisije neće prikazivati.

4.4. Izuzimajući slučaj prijeko potrebe po prosudbi glavnog administratora, izborne se platforme neće emitirati subotom i nedjeljom.

## **5. Produkcija autonomnih predizbornih emisija**

5.1. Svaka stranka odgovorna je za produkciju radijske ili televizijske autonomne predizborne emisije (ili više njih) o vlastitom trošku.

5.2. Ipak, na izričit zahtjev jedne od zainteresiranih strana upućen najmanje jedan radni dan prije emitiranja na radiju i najmanje pet radnih dana prije emitiranja na televiziji, autonomne predizborne emisije dodijeljene stranci o kojoj je riječ RTBF može snimiti, kako za radio tako i za televiziju.

RTBF će osigurati, u skladu s mogućnostima, na dan i u vrijeme koje sam odredi, tehnička sredstva i tehničko osoblje koji su potrebni za produkciju spomenutih emisija. U tom će slučaju RTBF ispostaviti račun za pružene usluge produkcije u skladu s tržišnom cijenom tih usluga. Ipak, RTBF pridržava pravo da odbije pružiti usluge produkcije emisije koje je zatražila neka stranka ako se utvrdi da je ta stranka propustila platiti jedan ili više računa ispostavljenih za usluge produkcije autonomnih predizbornih emisija pružene u vrijeme prošlih izbora. RTBF također pridržava pravo o tim činjenicama obavijestiti Ured revizije izbornih izdataka.

5.3. Autonomne predizborne emisije koje stranke proizvedu samostalno ili u produkciji RTBF-a moraju biti snimljene unaprijed.

5.4. Kasete je potrebno dostaviti RTBF-u najmanje 48 sati prije emitiranja na radiju i najmanje 72 sata prije emitiranja na televiziji. Za nedjeljne programe – gdje je to primjereno – te za one u ponedjeljak, kasete je potrebno dostaviti najkasnije u četvrtak.

5.5. Te kasete moraju biti prihvatljive tehničke kvalitete, u skladu s uobičajenim standardima emitiranja. U slučaju nedo-

voljne tehničke kvalitete, RTBF pridržava pravo da ne emitira spomenute predizborne emisije.

## **6. Format autonomnih predizbornih emisija**

6.1. Autonomna predizborna emisija može imati oblik govora, razgovora ili intervjua s jednim ili više sugovornika ili upotrijebiti druga sredstva izričaja, poput video-spota, u skladu s audio i video tehnikama. Uporaba tehnika usmjerenih na podsvijest je zabranjena.

6.2. Zaposlenicima RTBF-a nije dopušteno sudjelovati ni na koji način, ni slikom niti glasom, u sadržaju autonomnih predizbornih emisija.

6.3. Političke stranke ili koalicije slobodno biraju inicijale pod kojima se žele predstaviti, u skladu s izbornim zakonom.

6.4. Autonomne predizborne emisije koje se emitiraju na televiziji mogu na ekranu biti praćene prijevodom na jezik znakova, ili tele-titlom ili titlom na ekranu za potrebe gluhih i nagluhih osoba. Stranke koje to žele mogu zatražiti od RTBF-a da organizira prijevod na jezik znakova ili titlovanje, pod uvjetom da RTBF-u dostave cjelovit tekst emisije najmanje 96 sati prije planiranog emitiranja te da preuzmu obvezu plaćanja cijene ovih usluga na tržištu.

## **7. Uporaba arhive**

7.1. Uključivanje sekvenci zvučnih ili slikovnih ilustracija u autonomne predizborne emisije je dopušteno, uključujući prikazivanje plakata ili isječaka iz press materijala, u skladu s pravilima običajnog prava kada je riječ o citiranju audio-vizualnih materijala.

7.2. Ako autonomne predizborne emisije sadrže zvučni ili slikovni arhivski materijal koji pripada RTBF-u, a odnosi se na stranke ili osobe koje igraju ili su igrale određenu političku, gospodarsku, društvenu ili kulturnu ulogu, potrebno je ishoditi prethodnu suglasnost RTBF-a, a također će biti potrebno ishoditi i dokazati formalnu suglasnost osoba o kojima je riječ ili njihovih nasljednika. Spomenute snimke neće sadržavati elemente koji identificiraju RTBF, poput logotipa, koda, slike, glasa ili komentara novinara, organizatora ili voditelja RTBF-a, ukrasa, titlova ili tele-titlova koje je proizveo RTBF.

7.3. Ako autonomne predizborne emisije sadrže zvučne ili slikovne arhivske materijale koji pripadaju nekom drugom televizijskom kanalu i odnose se na stranke ili osobe koje igraju ili su igrale određenu političku, gospodarsku, društvenu ili kulturnu ulogu, potrebno je ishoditi prethodnu suglasnost tog kanala, a također će biti potrebno ishoditi i dokazati prethodnu suglasnost zainteresiranih osoba ili njihovih nasljednika. Takvi zvučni ili slikovni arhivski materijali ne smiju sadržavati elemente koji identificiraju kanal o kojem je riječ, poput logotipa ili koda, slika, glasova ili komentara novinara, organizatora ili voditelja tog kanala, ukrasa, titlova ili tele-titlova koje je proizveo taj kanal.

7.4. Pristup zvučnim ili slikovnim arhivskim materijalima RTBF-a dopušten je uz plaćanje, osobito tehničkih troškova pretraživanja arhive i izrade kopije, u skladu s tržišnim cijenama. Ipak, taj je pristup ograničen na najviše trećinu trajanja emisije kojoj je namijenjen arhivski materijal.

7.5. Zvučne ili slikovne arhivske materijale koji pripadaju RTBF-u nije dopušteno upotrijebiti u druge svrhe, osim za produkciju i emitiranje autonomnih predizbornih emisija na koje se odnosi ovaj dokument, a osobito nije dopuštena njiho-

va uporaba za potrebe predizbornih skupova ili video-kaseta namijenjenih predizbornoj promidžbi.

## **8. Najava autonomnih predizbornih emisija**

Emitiranju autonomnih predizbornih emisija prethodi i slijedi najava kojom se tumači priroda emisije te naziv liste ili stranke kojoj je posvećena. Takvu najavu proizvodi i emitira RTBF.

## **9. Urednička kontrola**

Politička stranka koja ima koristi od jedne ili više autonomnih predizbornih emisija preuzima potpunu uredničku kontrolu nad sadržajem tih emisija. Na te se emisije ne primjenjuje pravo na repliku (Članak 14. Zakona od 23. lipnja 1961. o pravu na odgovor).

## **10. Zakonitost**

10.1. Autonomne predizborne emisije ne smiju kršiti zakon, biti protivne općem interesu, javnom redu i ćudoređu. One ne smiju sadržavati nikakav oblik prikrivenog oglašavanja proizvoda ili usluga.

10.2. Autonomne predizborne emisije moraju biti oblikovane u pozitivnom duhu te izbjegavati diskreditaciju ili ismišljavanje drugih političkih stranaka ili osobne napade na predstavnike drugih stranaka. Stranke će poduzeti mjere da bi se uvjerile da njihove autonomne predizborne emisije ne sadrže nove polemičke elemente u trenutku ili u uvjetima koji bi učinili nemogućim ili neprovedivim svaki oblik odgovora drugim sredstvima.

10.3. Autonomne predizborne emisije ne smiju sadržavati poruke, slike i primjedbe:

- a. koje se temelje na razlikama među ljudima, u primjeni prava i sloboda zajamčenih Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a osobito s obzirom na spol, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, politička ili druga uvjerenja, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, bogatstvo, rođenje ili bilo koju drugu situaciju, ili koje bi imale za cilj narušavanje prava i sloboda zajamčenih spomenutom Konvencijom ili ograničavanje istih u većoj mjeri nego što je to predviđeno spomenutom Konvencijom;
- b. koje se temelje na diskriminaciji, razlici, isključivanju, ograničavanju, sklonosti koja ima ili koja vjerojatno ima za cilj ili posljedicu narušavanje, kompromitaciju ili ograničavanje priznanja, uživanja ili primjene, u uvjetima jednakosti, ljudskih prava i temeljnih sloboda u političkim, gospodarskim, društvenim ili kulturnim područjima ili u bilo kojem drugom području društvenog života;
- c. koje vrijeđaju uvjerenja drugih osoba, potiču na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili segregaciju neke osobe, skupine, zajednice ili njezinih članova, s obzirom na rasu, boju kože, podrijetlo, nacionalnost, nacionalno ili etničko podrijetlo;
- d. koje sadrže elemente koji pokazuju sklonost k negiranjima, umanjivanju, opravdavanju, odobravanju genocida koji su počinile njemačke nacional-socijalističke okupacijske vlasti tijekom Drugoga svjetskog rata ili bilo kojega drugog oblika genocida.

10.4. Sadržaj autonomnih predizbornih emisija ne smije izravno ili neizravno upućivati na zastave, himne, boje, grbove,

valute ili ostala službena obilježja Europe, Belgije ili neke od njihovih sastavnica.

11. Nadzor sadržaja autonomnih predizbornih emisija

RTBF neće emitirati autonomne predizborne emisije niti jedne stranke, pokreta, skupine, političke udruge ili liste kandidata koja, pojedinačno ili kumulativno:

- a) ne bi poštovala načela i pravila demokracije ili bila sukladna istima, kako je propisano Člankom 3. § 1. Zakona od 16. srpnja 1973, kojim je zajamčena zaštita ideoloških i filozofskih uvjerenja;
- b) ne bi imala u memorandumu ili statutu ili programu odredbu kojom se obvezuje da će u političkim aktivnostima poštovati, i osigurati da njezine komponente ili izabrani predstavnici poštuju, najmanje ona prava i slobode koje su zajamčene Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 4. studenog 1950., koju je Belgija prihvatila Zakonom od 13. svibnja, 1955., kao i dodatnim protokolima te Konvencije koji su na snazi u Belgiji;
- c) koja pokazuje, kroz vlastito djelovanje ili djelovanje komponenti, lista kandidata i izabranih predstavnika, na očigledan način i na temelju nekoliko usuglašenih pokazatelja, neprijateljstvo prema pravima i slobodama koji su zajamčeni Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 4. studenog 1950., koja je prihvaćena Zakonom od 13. svibnja 1955., te dodatnim protokolima te Konvencije koji su na snazi u Belgiji;
- d) bi zagovarala ili koja je zagovarala doktrine ili poruke:
  - koje se temelje na razlikama među ljudima, u uživanju prava i sloboda zajamčenih Europskom Konvencijom

za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, s obzirom na spol, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, politička ili druga uvjerenja, nacionalno ili socijalno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, bogatstvo, rođenje ili bilo koju drugu situaciju, ili koje imaju za cilj narušavanje prava i sloboda zajamčenih spomenutom Konvencijom ili ograničavanje istih u većoj mjeri nego što je predviđeno spomenutom Konvencijom;

- koje se temelje na diskriminaciji, razlici, isključivanju, ograničavanju, sklonosti koja ima ili bi mogla imati za cilj ili posljedicu narušavanje, kompromitaciju ili ograničavanje priznanja, uživanja ili primjene, u uvjetima jednakosti, ljudskih prava i temeljnih sloboda u političkim, gospodarskim, društvenim ili kulturnim područjima ili bilo kojem drugom području društvenog života;
- koje vrijeđaju uvjerenja drugih osoba, potiču na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili segregaciju neke osobe, skupine, zajednice ili njezinih članova, s obzirom na rasu, boju kože, podrijetlo, nacionalnost ili nacionalno ili etničko podrijetlo;
- koje sadržavaju elemente koji pokazuju sklonost k negiranju, umanjivanju, opravdavanju, odobravanju genocida koji su počinile njemačke nacional-socijalističke okupacijske vlasti tijekom Drugoga svjetskog rata ili bilo kojega drugog oblika genocida.

## 12. Suspenzija autonomnih predizbornih emisija

U slučaju da se neka politička stranka, skupina, pokret, udruuga ili lista kandidata, koja je od RTBF-a zatražila i ishodila pravo na autonomnu predizbornu emisiju, ne pridržava gore spomenutih odredbi, organizacijski odbor RTBF-a ili, ako se



taj odbor ne može sastati, glavni administrator RTBF-a uz savjetovanje s dopredsjednicima Upravnog odbora može suspendirati emitiranje cijele autonomne predizborne emisije ili nekoga njezina dijela od kojeg je ta politička stranka, skupina, pokret, udruga ili lista kandidata imala korist.

## F. SPECIFIČAN PLAN PRAĆENJA POSREDOVANJEM INTERNETA

U skladu s ljudskim i tehničkim resursima kojima raspolaže u vrijeme predizborne kampanje, internetski će servis predložiti plan praćenja izbora koji se sastoji, u cijelosti ili dijelom, od sljedećih elemenata:

### 1. za predizbornu kampanju:

- a) od statističkih informacija informativne naravi o institucionalnim strukturama države, razinama vlasti, institucijama, biračkim mehanizmima ...
- b) od dinamičkih informacija po izboru urednika preuzetih iz vijesti agencije Belga koje se odnose na izbore
  - repriziranje radijskih ili televizijskih priloga poput sažetaka, kompilacija, kratkih izvještaja i najava (koji nisu formata debate, međusobnog sučeljavanja, sučeljavanja s urednikom, sučeljavanja gledišta, dugih intervjua ili magazina)
  - online promidžba izbornih programa na zahtjev zainteresiranih urednika ili servisa
- c) od interaktivnih sadržaja, ustupljivanjem prostora za dijalog i pitanja slušatelja (ali načelno bez foruma, *chata* ili anketa ili poveznika prema web-stranicama stranaka ili kandidata)

## 2. izbornu večer:

- repriziranje IBM rezultata Ministarstva unutarnjih poslova, s rezultatima po kantonima, okrugu ili izbornoj listi za Vijeća Parlamenta
- simulacije polukruga (raspored osvojenih mandata u parlamentu)
- analize preuzete s radija i iz vijesti agencije Belga
- emisije emitirane na La Première [prvome programu]
- fotografije s izborne večeri
- audio i/ili video-debate predsjednika.

## G. DOPUŠTENE EMISIJE

S obzirom na priznata predstavnička udruženja (ili R. R. A.) kojima su povjereni radijski i/ili televizijski program, na temelju Članka 7., § 3. Odluke od 14. srpnja 1997. kojom je usvojen Statut RTBF-a, Upravni odbor, kao i u slučaju ranijih izbora, usvaja sljedeći plan praćenja izbora:

1. Na temelju Članka 24., § 1. Odluke koju je dana 19. listopada 1998. godine donio Upravni odbor, emitiranje "političkih emisija" na radiju te emisija "političke doktrine" na televiziji suspendira se od utorka, 18. ožujka, do i uključujući nedjelju, 18. svibnja 2003. Takve se emisije zamjenjuju autonomnim predizbornim emisijama, u skladu s odredbama Poglavlja I. ovoga dokumenta.
2. Emisije filozofskog programa i programa vjerske kulture, kao i emisije gospodarskog i socijalnog programa i dalje se emitiraju.
3. U razdoblju od utorka, 18. ožujka, do i uključujući nedjelju, 18. svibnja 2003., osobe odgovorne za dopuštene programe koji se i dalje emitiraju, a osobito za programe koji se bave tekućim gospodarskim i socijalnim temama, podliježu općoj obvezi opreznosti i, osobito na temelju Članka

24., § 2. ranije spomenute Odluke, ni u kojem slučaju ne smiju:

- sudjelovati u promidžbi;
- izravno ili neizravno davati bilo kakve preporuke za glasovanje;
- izravno ili neizravno zahtijevati da se glasuje za jednu ili više stranaka, jednog ili više kandidata, ili za neku kategoriju stranaka ili kandidata;
- zatražiti od kandidata, političkih predstavnika ili militantnih ili osvjedočenih pristalica pojedinih političkih stranaka da se pojave ili interveniraju u emitiranom programu, budući da su isti objavili da će se kandidirati ili da se mogu kandidirati na sljedećim izborima, ili od osoba koje nisu kandidati, ali jesu predstavnici, militantni ili osvjedočeni pristalice neke političke stranke ili kandidata;
- izravno ili neizravno obrađivati teme koje su predmetom ovih izbora;
- uplitati se u predizbornu kampanju, osobito izravnim ili neizravnim aluzijama na političke stranke ili kandidate na izborima ili na elemente njihova političkog programa.

## H. KOMERCIJALNO I NEKOMERCIJALNO OGLAŠAVANJE - SPONZORSTVO

1. Svaki oblik oglašavanja i sponzorstva za političke stranke ili profesionalne organizacije, kako sindikate tako i udruge poslodavaca, zabranjen je na temelju Članka 27. (a), § 1. i Članka 28., § 1. te Članka 9. Uredbe o radio-difuznim organizacijama od 17. srpnja 1987.

2. Svaka reklama koja može povrijediti ljudsko dostojanstvo, predstavljati diskriminaciju s obzirom na rasu, spol ili nacionalnost, ili napad na vjerska uvjerenja, filozofska ili politička uvjerenja drugih osoba, zabranjena je na temelju Članka 27. stavka 1. do i uključivo stavka 3. Uredbe o radio-difuznim organizacijama od 17. srpnja 1987.
3. U vremenu od utorka, 8. travnja, do i uključujući nedjelju, 18. svibnja 2003., izuzimajući slučajeve apsolutne nužnosti po procjeni glavnog administratora, emitiranje svake reklame mora biti sukladno odredbama zakona od 4. srpnja 1989. koji se odnosi na ograničenje i nadzor izdataka za parlamentarne izbore. Suspendira se emitiranje svake komercijalne ili nekomercijalne reklame koja bi oblikom ili sadržajem mogla izravno ili neizravno utjecati na rezultat glasovanja, u slučaju kada tu reklamu zahtijeva:
  - Ministar u Vladi, Državni tajnik, kabinet Ministra ili odjel državne, savezne, pokrajinske ili općinske vlasti,
  - udruženje uzajamne koristi
  - pripadnik medija ili socijalni partner.
4. Reklame po narudžbi institucija dopuštene su kada:
  - pozivaju građane da iskoriste pravo da budu birani i da biraju,
  - općenito pozivaju građane da ne daju glas skupinama ili kandidatima koji predstavljaju političke ekstremiste i nedemokratske sklonosti.

#### I. PRIOPĆENJA VLADE

1. Kada je riječ o priopćenjima savezne Vlade, Članak 1., § 4. Zakona od 18. srpnja 1977., čijim su odredbama uređeni pojedini aspekti radiotelevizije, kao i na temelju njegove izmjene i dopune Člankom 3. Zakona od 12. srpnja 1994., čija je svrha nadzor službenih komunikacija Vlade u raz-

doblju od dva mjeseca koja prethode izborima, drugim riječima od utorka, 18. ožujka, do nedjelje, 18. svibnja 2003., izuzimajući priopćenja koja su opravdana nekim izvanrednim okolnostima (na primjer, sudjelovanje Belgije u oružanom sukobu na Bliskom istoku) i u kojem slučaju ni ime, niti lik nekog ministra ili ministara, ne smiju pratiti poruku Vlade koja mora biti strogo informativne naravi.

2. Kada je riječ o porukama općinskih i pokrajinskih vlada, Članak 8. Uredbe koju je donijela Vlada Francuske zajednice od 21. rujna 2000. propisuje da "Vlada neće objavljivati nikakva priopćenja u razdoblju od dva mjeseca prije dana održavanja općinskih, provincijskih, pokrajinskih, saveznih ili europskih izbora ili, ako je to potrebno, dana predviđenog raspuštanja parlamentarnih vijeća".

Budući da je datum tih predviđenih izbora unaprijed poznat te da je utvrđen za 18. svibnja 2003., čini se da razdoblje od dva mjeseca koje počinje s danom 18. ožujka 2003., kao što je utvrđeno u početku ove odredbe, ima prioritet u odnosu na rok od dva mjeseca koji bi počeo s danom predviđenog raspuštanja vijeća 8. travnja 2003.

Također valja naglasiti da Članak 8., § 2. spomenute Uredbe također propisuje poseban postupak za slučaj iznimne žurnosti, odnosno da se ni ime, niti lik Ministra ili Državnog tajnika koji zahtijevaju emitiranje poruke s takve osnove, kao ni naziv, niti slika parlamenta, ne smiju pojaviti u eteru ili na ekranu te pod uvjetom da su takve poruke strogo informativne i objektivne prirode.

3. Kada je riječ o porukama ili priopćenjima čije emitiranje mogu zatražiti tijela Europske komisije u okviru Europskog festivala – i koje nisu izrijeком zabranjene gore spomenutim zakonima i propisima – prema njima će se

postupati u skladu s pravilima koja vrijede za nekomercijalne reklamne poruke.

## J. ANKETE

1. Prenošnje i komentiranje anketa o raspoloženju birača, osobito o tome za koga namjeravaju glasovati, dopuštene su ako poštuju formate koji su propisani Zakonom od 18. srpnja 1985. o objavljivanju anketa, pod izričitim uvjetom da:
    - a) izvor tih anketa budu organizacije koje su specijalizirane za provedbu anketa čija je kvaliteta priznata na tržištu;
    - b) prenošenje rezultata ankete podrazumijeva komunikaciju sljedećeg:
      - imena i svojstva osobe ili stranke koja je anketu naručila;
      - naziva institucije koja ju je provela;
      - uzorak stanovništva na kojem je provedena;
      - datum kada je provedena;
      - veličinu uzorka na kojem je provedena te broj ljudi kojima je stvarno postavljeno anketno pitanje;
      - anketna pitanja i ponuđene odgovore;
    - v) raščlambu u postotcima po odgovorima na sva pitanja, s time da se uz svako pitanje navede postotak osoba koje nisu odgovorile;
    - postotak mogućeg odstupanja;
  - c) se rezultati ankete prenesu uz objašnjenje o njihovoj relativnoj vrijednosti.
2. U subotu, 17. svibnja 2003., dan uoči nedjelje, 18. svibnja 2003., dana održavanja izbora, RTBF neće prenositi ni ankete o tome kako birači namjeravaju glasovati, niti će objavljivati ankete održane na dan izbora o tome kako su bira-

či glasovali sve do službenog zatvaranja posljednjeg bira-lišta.

### 5.3 Cipar – MEEGA Channel

*Odjeljak o nacionalnom zakonodavstvu uključuje zakonske odredbe usvojene 1985. godine kojima je uređen pristup političkih stranaka javnoj televiziji te njezino praćenje izbora. Privatne postaje podliježu posebnom zakonskom okviru koji nalaže da:*

«radio-difuzijske organizacije trebale bi imati jednak odnos, lišen diskriminacije, prema izvršnoj vlasti, političkim strankama, predsjedničkim kandidatima, zamjenicima i kandidatima, sindikatima i drugim društvenim organizacijama, općinskim i komunalnim vlastima, ne narušavajući pri tome prava novinara da vrednuju činjenice i situacije prema njihovoj informativnoj vrijednosti i važnosti”.

*Parlament nije ozakonio propise koje je usvojilo nadzorno tijelo za radio-difuzijske organizacije. Radijske i televizijske kuće odlučile su usvojiti vlastite smjernice i planove emitiranja izbornog programa da bi osigurale nepristranost izvještavanja, unatoč nepostojanju bilo kakve zakonske ili druge obveze da to učine. To je dobar primjer samoregulacije jednoga privatnog kanala, koji je utvrdio minimalne zahtjeve objektivnosti u internim okvirima. Tekst je objavljen i upućen i medijima i političkim strankama.*

*Kodeks sadrži niz općih načela i značenja koja im je kanal dodijelio u praktičnom smislu. Kodeksom je također definiran odnos kanala prema strankama i kandidatima. Slijedi plan emitiranja izbornih emisija različitog formata, otkrivajući pri tome formulu na kojoj se temelji raspodjela termina. Usporedba između izbornog rezultata i udjela u televizijskom vremenu dodijeljenom strankama navodi na*

*zaključak da je raspodjela uglavnom odgovarala razmjernoj snazi stranaka. Omjer vremena dodijeljenog malim i velikim strankama otprilike iznosi 1:1.*

*Apofasi 2001., Plan emitiranja programa<sup>2</sup>, MEGA Channel , 2001*

## **KODEKS PONAŠANJA**

Parlamentarni izbori, svibanj 2001.

### **Uvod**

Masovni mediji u modernim društvima kao prenositelji informacija nedvojbeno igraju važnu ulogu.

Važnost uloge medija dodatno raste u vrijeme izbora; kada ispunjavanjem svoje uloge na pravedan i nepristran način daju svoj doprinos slobodnim i demokratskim izborima.

Cilj redakcije informativno-političkog programa MEGA Channela u ovim izborima jest pronaći zlatnu sredinu između potrebe da se poštuje urednička neovisnost i obveze da se poštuju temeljna pravila, kao i osigurati našu nepristranost u izbornoj utakmici.

### **Opća načela**

Prilikom praćenja predizborne kampanje, političke će stranke koje su istaknule cjelovite liste biti tretirane na jednak, pravedan i nepristran način.

S tim u vezi, MEGA će svim strankama ponuditi pristup emisijama, kao i priliku da javnosti predstave pozicije u odnosu na pitanja od javnog značaja.

Jednakost znači proporcionalnost, uzimajući u obzir, među ostalim, kriterije prisutnosti pojedine političke stranke u Zastupničkom domu, njezine teritorijalne organizacije i prisutnosti na cijelom teritoriju otoka te povijesne uloge u političkom

---

<sup>12</sup> Na engleski preveo autor



životu države s krajnjim ciljem da se građani informiraju o bitnome.

Pravednost je općenito osigurana jednakom raspodjelom vremena između glavnih političkih stranaka; međutim, redakcija informativnog programa MEGA-a pridržava isključivo pravo odlučivanja i emitiranja vijesti na temelju informativne vrijednosti činjenica te se stoga načelo jednakog vremena ne može poštovati u svim slučajevima.

Jednak tretman ne može se ostvariti u svakom pojedinom prilogu ili emisiji; trebalo bi ga procijeniti tijekom cijeloga izbornog razdoblja.

Ističe se da se regulativni okvir za medijsko praćenje izbora ne bi smio uplitati u uredničku neovisnost ili je ograničavati. Novinar zadržava pravo da odredi vrijednost nekog priloga za program vijesti i aktualnosti.

Priloge o kandidatima ne bi se smjelo raditi na štetu problema koji zanimaju birače.

### **Kodeks ponašanja MEGA Channela**

Ovaj kodeks nije sveobuhvatan.

- Kandidati koji predstavljaju pojedinu stranku u diskusijama bit će izabrani u dogovoru sa strankama, s time da zadnju riječ ima redakcija informativnog programa MEGA Channela; odluka će biti utemeljena na specifičnim kriterijima koji, među ostalim, uključuju:
  1. rang sudionika u vlastitim strankama trebao bi biti podjednak.
  2. jednak tretman kandidata.
  3. izbjegavanje prevelike izloženosti u programu bilo kojeg kandidata.
  4. posebno znanje kandidata o temi diskusije.

5. sposobnost kandidata da odgovori na potrebe televizijske emisije.

- Kandidatima koji budu metom optužbi u bilo kojoj od njezinih emisija MEGA će dati pravo na odgovor.
- MEGA će izvijestiti javnost o priopćenjima za medije političkih stranaka ili kandidata u pregledima vijesti i/ili informativnim emisijama u skladu s njihovom informativnom vrijednošću.
- Izuzimajući izjave stranačkih predsjednika prilikom glasovanja na biralištu, dan uoči održavanja izbora te na sam dan izbora neće se emitirati emisije političkog dijaloga, niti prognoze o ishodu izbora.

### **Ankete o raspoloženju birača**

MEGA Channel će tijekom predizbornog razdoblja naručiti za svoj račun određeni broj anketa. Rezultati tih anketa bit će predstavljeni javnosti u posebnim emisijama, uz sudjelovanje analitičara izbora.

Političkim će strankama biti ponuđena mogućnost komentiranja anketa u spomenutim posebnim emisijama ili u drugim emisijama. Političkim će strankama biti dostavljene detaljne informacije o datumima i broju anketa koje će se provesti za račun MEGA-e, kao i o formatu emisija u kojima će rezultati biti predstavljeni; to će biti učinjeno pravodobno da bi se strankama omogućilo da pripreme vlastite analize.

Redakcija informativno-političkog programa MEGA Channela pridržava pravo izvještavati o rezultatima drugih anketa, koje su provedene za račun drugih organizacija. To će biti učinjeno pod uvjetom da se o takvim anketama osiguraju sljedeće informacije:

- a. naziv organizacije koja je provela anketu te osobe ili organizacije koja ju je naručila.
- b. razdoblje u kojem je anketa provedena.
- c. metodologija i uzorak ankete.
- d. postotak mogućeg odstupanja.

## PLAN EMITIRANJA IZBORNOG PROGRAMA

U skladu s Kodeksom našega kanala za praćenje izbora te s ciljem da se građanima pruži objektivna i nepristrana informacija, kao i jednak tretman svim strankama i **listama** koje su se kandidirale na izborima isticanjem cjelovitih lista u svim izbornim jedinicama, redakcija informativno-političkog programa MEGA-e utvrdila je sljedeći plan emitiranja izbornog programa:

### **a. Intervjui s vođama stranaka ili nositeljima stranačkih lista**

Trajanje: 60 minuta

Lokacija: televizijski studio MEGA-e

Vrsta emisije: intervju uživo

Raspored emitiranja: (datumi, vrijeme te ime intervjuirane osobe)

### **b. Debate s vođama stranaka ili nositeljima stranačkih lista**

Početak: 21:30

Lokacija: televizijski studio MEGA-e

Vrsta emisije: diskusija uživo

Raspored emitiranja: (datumi i imena sudionika)

### **c. Diskusije s predstavnicima stranaka ili lista**

Lokacija: televizijski studio MEGA-e

Vrsta emisije: prijenos uživo

Raspored emitiranja: (datumi, vrijeme i zastupljene stranke/liste)

**d. Ankete o raspoloženju birača**

Za račun MEGA Channela bit će provedene dvije ankete o raspoloženju birača, a njihovi će rezultati biti objavljeni u dvije specijalne emisije u svibnju. Rezultati će biti predstavljeni i analizirani uz sudjelovanje MEGA-inih stručnjaka i analitičara izbora.

**e. Unaprijed snimljene debate uz sudjelovanje kandidata**

Vrlo brzo nakon zaključenja stranačkih lista u emisiju informativno-političkog programa "Mid-day Edition" ŠPodnevno izdanjeĆ, koja se emitira rano poslijepodne, ubacivat će se 15-minutni prilozi. U svakom će prilogu sudjelovati dva kandidata koji će raspravljati o temama povezanim s predizbornom kampanjom.

Ti će se prilozi emitirati od 26. ožujka do, zaključno, 25. svibnja. Očekuje se da će biti emitirano ukupno 45 priloga uz sudjelovanje 90 kandidata.

Sudjelovanje kandidata planira se na temelju stranačkog ključa te u jednakom omjeru koji se poštuje i u drugim emisijama, a to je kako slijedi:

1. DISY i AKEL, 16 kandidata svaka
2. DIKO, KISOS i EDI: 12 kandidata svaka
3. Novi obzori i Ekolozi: 8 kandidata svaka
4. ADIK: 6 kandidata

Iz čisto praktičnih razloga, ti će prilozi biti unaprijed snimljeni, a zatim emitirani u skladu s općim planom emitiranja izbornih emisija na MEGA-i.

Prednost će se dati kandidatima koji neće sudjelovati u drugim emisijama.

Nadalje, ostali kandidati i stranački predstavnici bit će pozvani na sudjelovanje u istoj emisiji "Mid-day Edition" u vezi s aktualnim temama. Sudjelovanje u tim emisijama također će slijediti isto načelo jednakog tretmana političkih stranaka.

#### **f. Predizborni skupovi stranaka ili lista**

Prizori s jednoga masovnog skupa svake stranke ili liste kandidata koji se natječu na izborima bit će emitirani uživo u glavnom večernjem dnevniku u 20:20 sati. Izravni će prijenos trajati tri minute, a predmetna će stranka unaprijed saznati točno vrijeme prijenosa.

Skup s kojega će se raditi prijenos bira stranka o kojoj je riječ.

MEGA pridržava pravo odbiti raditi prijenos s pojedinog skupa isključivo uslijed tehničkih razloga ili u slučaju kolizije s planiranim prijenosom sa drugog skupa koji se održava istoga dana i u isto vrijeme.

S političkim će se strankama održati konsultacije da bi se postigao dogovor o skupovima s kojih će se raditi prijenos; redoslijed prijenosa slijedit će redoslijed kojim su postignuti dogovori.

#### **g. Posjeti stranačkih vođa ili nositelja lista**

Najmanje jedan posjet predsjednika stranke ili nositelja liste bit će pokriven u glavnom večernjem dnevniku u obliku izvješća od 90 sekundi. Izbor posjeta bit će prepušten stranci.

MEGA pridržava pravo odbiti emitirati prilog o posjetu nekog predsjednika isključivo uslijed tehničkih razloga ili u slučaju kolizije s planiranim emitiranjem priloga o drugome posjetu koji se održava istoga dana.

S političkim će se strankama održati konsultacije da bi se postigao dogovor o posjetu o kojem će MEGA izvještavati; redoslijed izvješća slijedit će redoslijed kojim su postignuti dogovori.

## TABLIČNI SAŽETAK

Sljedeća tablica nudi pregled televizijskih termina ustupljenih svakoj stranci; može se zaključiti da MEGA-in plan emitiranja izbornog programa poštuje načelo jednakog tretmana.

| Stranka | Intervjui | Debate /vođe | Debate /predstavnici | Skupovi | Posjeti /vođe | Ukupno | Izborni rezultat* |
|---------|-----------|--------------|----------------------|---------|---------------|--------|-------------------|
| DISY    | 1         | 1            | 4                    | 1       | 1             | 8      | 34.7%             |
| AKEL    | 1         | 1            | 4                    | 1       | 1             | 8      | 33.0%             |
| DIKO    | 1         | 1            | 3                    | 1       | 1             | 7      | 16.4%             |
| KISOS   | 1         | 1            | 3                    | 1       | 1             | 7      | 8.1%              |
| EDI     | 1         | 1            | 3                    | 1       | 1             | 7      | 3.6%              |
| NEO     | 1         | 1            | 2                    | 1       | 1             | 6      | 1.7%              |
| ECO     | 1         | 1            | 2                    | 1       | 1             | 6      | 1.0%              |
| ADIK    | 1         | 1            | 2                    | 1       | 1             | 6      | Nova              |

\* Citat autora za potrebe usporedbe

## 5.4 Danska i Norveška

KAREN, SIUNE, Političko oglašavanje u Danskoj, u *Političko oglašavanje u zapadnim demokracijama: stranke i kandidati na televiziji*, uredile Lynda Lee Kaid, Christina Holtz-Bacha, str. 129-132.

### DANSKA I NORVEŠKA

#### NAČELA ZA PRISTUP STRANAKA RADIJSKOM I TELEVIZIJSKOM PROGRAMU

Pristup stranaka radijskom i televizijskom programu tijekom predizbornih kampanja predmet je posebnih propisa. Pripremile su ih same radio-difuzijske organizacije, a ne nacionalni zakonodavac: samo je politička reklama zabranjena za-

konom. Ni vlada, niti država kao takva, nemaju izravnog utjecaja na pravila kojima je uređen pristup stranaka radijskom i televizijskom programu.

U Danskoj sve stranke imaju jednak tretman na starom, nekada monopolističkom Danmarks Radio (1989., 1990.). Načelo koje se slijedi jest jednak pristup za sve stranke koje sudjeluju u izborima. Neovisno o tome je li nova ili stara, mala ili velika, je li zastupljena u nacionalnom parlamentu ili nije, onoga trenutka kada je Ministarstvo unutarnjih poslova prihvati kao kandidata na najavljenim izborima, političkoj se stranci dodjeljuje besplatno vrijeme na radiju i televiziji. Besplatno vrijeme znači jednak pristup posebnim predizbornim emisijama u formatu koji odredi radio-difuzna organizacija. Da bi je Ministarstvo unutarnjih poslova prihvatilo kao kandidata, "stranka mora prikupiti potpise koji čine 1/175 ukupnog broja valjanih glasova na prethodnim izborima". Danci prihvaćaju osnivanje novih stranaka, ali se ne opterećuju previše predizbornom potporom novim strankama. Tako stranke koje su uspjele prikupiti traženi broj potpisa građana ipak prikupe mnogo manji broj glasova na dan izbora. Prihvaćanje novih stranaka koje će na nacionalnim izborima uputiti izazov etabliranim strankama predstavlja sastavni dio danske demokracije, a također se odražava i u stavu prema pristupu novih stranaka radijskom i televizijskom programu. Načelo jednakog pristupa u Danskoj je dodatno učvršćeno izjavom Pučkog pravobranitelja te odlukom Vrhovnoga suda.

Za radio-difuznu organizaciju Danmarks Radio jednakost pristupa uključuje jednako vrijeme na danskom nacionalnom radiju i televiziji. To se načelo primjenjuje isključivo za stari, nekada monopolistički kanal, a ne na novi televizijski kanal, TV 2, iako se zasada stranke nisu žalile. Na kanalu DR sve

stranke imaju priliku predstaviti izbornu platformu u emisiji koja traje 10 minuta, a iza toga slijedi 30-minutna emisija u kojoj novinari postavljaju pitanja stranci koja je upravo predstavila program. Nakon pitanja i odgovora, predstavnik stranke, najčešće njezin predsjednik, ima priliku zaključiti večer izjavom koja traje do 3 minute. Taj je format u uporabi još od kraja 1960-tih. Emisiju kojom će predstaviti izbornu platformu stranka može snimiti samostalno ili u suradnji s radio-difuznom organizacijom. Ako se emisija priprema izvan Danmarks Radio, što je danas najčešći slučaj, politička će stranka primiti fiksni iznos sredstava namijenjen produkciji emisije. Iznos koji stranka smije potrošiti na produkciju emisije o svojoj izbornoj platformi nije ograničen, a također ne postoje nikakva ograničenja za poruke koje stranka želi uputiti u tih 10 minuta.

Danmarks Radio već desetljećima svakoj stranci ustupa njezinu seriju emisija u *prime timeu*, pri čemu sve stranačke emisije počinju u 20:00 sati. Dani emitiranja određuju se u skladu s veličinom svake stranke. Najveća stranka ima pravo birati prva, i ona najčešće bira posljednji mogući termin prije izbora. Kada je riječ o planu emitiranja na radiju, stranke biraju obrnutim redoslijedom radi protuteže. Panel-diskusija tradicionalno se emitira i na radiju, a ne samo televiziji, uz sudjelovanje po jednoga predstavnika svake od stranaka, također po načelu jednakog vremena, 2 dana prije izbora. Emisija u pravilu traje 3 sata.

Dan uoči izbora izuzet je iz izbornoga programa otkako je televizija počela emitirati predstavljanja izbornih programa političkih stranaka. Zamisao o tom danu kao danu «slobodnom od politike», barem na televiziji— bila je motivirana željom da se biračima osigura određeno vrijeme za obradu relativno velike količine političkih poruka kojima su bili izloženi



ni na televiziji te za odluku o tome za koga će glasovati.

Kada je prekinut monopol DR-a, glavni događaj od značaja za predizbornu komunikaciju bio je uvođenje panel-diskusije u program novoga kanala TV 2 večer uoči izbora. Još jedan prekid s tradicijom vidljiv je i u činjenici da panel-diskusija ne uključuje predstavnike svih stranaka, kao što je oduvijek bio slučaj s panel-diskusijama DR-a. Jedino su stranke kojima se predviđala značajna uloga na izborima bile pozvane na sudjelovanje u emisijama novoga kanala TV 2. Kriterij vrijednosti za informativni program prevladao je nad tradicijom, kao što je i inače slučaj u odsustvu normativnih obveza.

Normativna je obveza i kod DR-a u odnosu na razdoblje izvan predizborne kampanje, kada se strankama omogućuje posebno izvještavanje s njihovih tradicionalnih godišnjih skupova. Sve stranke, neovisno o veličini i snazi, imaju pravo na jednak termin u programu, kasno navečer nakon održavanja godišnjeg skupa.

Pristup političkih stranaka programu u Norveškoj je, kao i u Danskoj, poznat pod nazivom "demokracija po minuti". Nasuprot situaciji u Danskoj, gdje su Pučki pravobranitelj i Vrhovni sud zapravo učvrstili načela jednakog pristupa, norveški je Pučki pravobranitelj svojedobno zaključio da je odluka o tome "tko, kada i kako" ima pristup norveškom nacionalnom televizijskom kanalu u isključivoj nadležnosti Norveške radiotelevizije, NRK. Tako se načela u primjeni u ove dvije države u manjoj mjeri ipak razlikuju, iako se iz američkog kuta gledanja mogu činiti manje-više istima.

Da bi imala jednak tretman u Norveškoj, stranka mora zadovoljiti tri kriterija: mora biti zastupljena u norveškom parlamentu, Stortingetu, i to najmanje u dva izborna ciklusa; mora istaknuti kandidate u većini okruga; i mora imati aktivnu

nacionalnu organizaciju. Jedan je od mogućih iznimaka taj da mala stranka u koaliciji koja čini vladu ili koja je jasna alternativa vladi može sudjelovati u zaključnoj debati s više od jednim predstavnikom. Na temelju toga načela svim se strankama dodjeljuje jednako vrijeme da bi im se omogućilo da sudjeluju u radijskoj ili televizijskoj debati. U emisijama u kojima sudjeluju sve političke stranke i Vlada ima vlastitoga predstavnika. Format norveškog programa također ne daje strankama vrijeme za predstavljanje njihovih izbornih platformi u obliku emisije, kao što je to slučaj u Danskoj. Umjesto toga, kandidati samo odgovaraju na pitanja novinara ili panela birača. Stranke koje ne zadovoljavaju uvjete za jednak tretman na norveškoj televiziji, a službeni su kandidati na izborima, dobit će prostor na televiziji u obliku kratkih emisija koje kombiniraju informacije i format pitanja i odgovora.

Usporedba s Norveškom naglašava specijalnu jednakost danskoga sustava, u kojemu sve stranke koje se natječu na nekim izborima, neovisno o veličini, snazi ili poziciji u Parlamentu, imaju isto pravo na predstavljanje svojih mišljenja, bez obzira na ekonomsku snagu. Tako Danska ima jedan oblik političkoga oglašavanja koji se financira na teret poreznih obveznika. Službeno mi to ipak poričemo, budući da zakon zabranjuje političko oglašavanje. U Danskoj se stranački pristup televiziji na opisani način smatra javnom uslugom biračkom tijelu, ali što o tome misle birači?

## 5.5 Zaključni pregled

Ovaj zaključni pregled neizbježno pokriva Poglavlja 3., 4. i 5. Iako se raznorodna i specifična pitanja o kojima je u tim poglavljima bila riječ razlikuju po svojoj prirodi, ona se zapravo sva bave istim temeljnim problemom. Spomenuta pitanja izviru iz nacionalnog zakonodavstva, iz smjernica nadzornog tijela ili kodeksa ponašanja radio-difuzijske organizacije. U mnogim se slučajevima, s obzirom na njihov sadržaj, može smatrati da pripadaju bilo kojemu od tri moguća pravna mehanizma: zakonima, propisima ili kodeksima ponašanja.

Osnovna su svojstva nacionalnih zakonskih i drugih regulativnih okvira u europskoj zoni sažeta u jednoj riječi: raznolikost. Ona se odnosi na cijeli raspon bitnih problema, počevši od samog postojanja regulative pa do pitanja koja su njome uređena i filozofije usvojene politike. Ipak, postoji ipak jedan temeljni zajednički nazivnik. Načela koja se ovdje štite u svim su slučajevima ista. To su sloboda izražavanja i slobodna provedba volje naroda. Zajedno te dvije slobode čine temelje demokratskih društava.

Ta općeprihvaćena ljudska prava u svim su slučajevima zaštićena ustavima, baš kao i načelo jednakosti. Ovo posljednje nas dovodi, među ostalim, do načela jednakog postupanja. Ponegdje se smatra da su te ustavne odredbe dostatne te da nisu potrebni nikakvi, ili gotovo nikakvi, dodatni zakoni ili upravne mjere kojima bi se zajamčilo uživanje tih prava. To je osobito slučaj u Švedskoj, Norveškoj i Danskoj te, u određenoj mjeri, i u Nizozemskoj.

Drugi aspekt u kojem nalazimo paritet jest priroda dokumenata kojima su uređena prava i obveze sudionika izbora. U ovome su kontekstu to mediji, političke stranke i kandidati. Ovaj izbor tekstova uključuje maksimum relevantnih odredbi u pravnim tekstovima, zakonima i propisima. Time je bitno sužen prostor za neke druge oblike intervencije koji bi se poduzimali namjenski upravo u vrijeme

izbora, i kojima bi se uredili pojedini aspekti problema. Drugdje je prihvaćen sustav koji rezultira fleksibilnijim pristupima. To je slučaj, na primjer, u Ujedinjenom Kraljevstvu, gdje je zakonodavna komponenta minimalna, prepuštajući veći dio posla kodeksima ponašanja i smjernicama.

Odatle izvire pitanje raspodjele povlastica i ovlasti za nadzor i odlučivanje između vlade, neovisnog tijela koje djeluje kao nadzorno tijelo te radio-difuznih organizacija/medijskih profesionalaca. Udio svakoga od njih različit je od sustava do sustava, iako se daljnje razlike mogu naći u parametrima, kao što su raspon tretiranih problema i stupanj tih povlastica. Usljed raznolikosti raspoloživih kombinacija, moguće je birati između nekoliko opcija. U slučaju nordijskih zemalja, radijske i televizijske kuće imaju širok prostor za djelovanje, među ostalim i za odlučivanje o pravilima i mjerama koje će subjektima političkog života omogućiti pristup radijskom i televizijskom programu. Štoviše, one mogu propisati i oblike političke komunikacije, isključujući ili odbijajući, na primjer, emitiranje plaćenih političkih reklama, iako postojeći zakonski okvir ne zabranjuje izrijekom političko oglašavanje.

Vodeću se misao ne slijedi dosljedno u svakome slučaju. Zakoni ili posebni propisi ponekad zadiru mnogo dublje u izabrani problem. Među mnoštvom postojećih pitanja, ono koje u pravilu privlači najviše pozornosti jest pitanje autonomnih predizbornih emisija stranaka, gdje postoji očigledna tendencija da se propisima uredi što veći broj aspekata tog pitanja, ostavljajući bez odgovora svega nekoliko pitanja. U tom smislu imamo ekstreman slučaj Malte, gdje su produkcija, plan emitiranja i organizacija autonomnih predizbornih emisija političkih stranaka, uključujući debate i intervjue, u rukama nadzornog tijela te Francuske, gdje je nadzorno tijelo zapravo producent autonomnih predizbornih emisija političkih stranaka.

Paralelno s problemom razlike pristupa koji je ovdje zabilježen, još jedan problem izrasta iz činjenice da je norme, pravila i standarde moguće naći u mnoštvu različitih pravnih i drugih instrumenata. U pojedinim se slučajevima temeljne odredbe o medijima i izborima mogu naći u zakonima kojima je uređena problematika političkih stranaka ili izbora. U drugim su slučajevima takve odredbe ugrađene u interne akte radio-difuznih organizacija ili u propise i smjernice za njihov rad. Nacionalni se primjeri međusobno razlikuju i u njima su regulativne ovlasti dodijeljene različitim tijelima. To može biti neko neovisno tijelo (nadzorno tijelo za radio i televiziju) ili, što je slučaj s nordijskim zemljama, veći dio odgovornosti može počivati na radio-difuznim organizacijama.

Osim tih osnovnih problema koji su izravno povezani s medijima i izborima, ostali aspekti zakona imaju šire značenje i primjenu. U vrijeme izbora oni stječu dodatnu važnost. Primjeri uključuju odredbe o pravu na repliku, o zabrani rasističkih primjedbi, o kleveti i ostalo. Takve se odredbe u pravilu ugrađuju u druge zakone, a ne u zakon o izborima. Upravo zbog toga nadzorna tijela često navode mjerodavne odredbe ili se mjerodavni izvaci iz tih zakona dodaju u obliku priloga regulativnim dokumentima o medijima i izborima.

Dopirući do same srži problema, možemo se upitati: "Koja su to pitanja koja valja urediti?"

Izabrani uzorak zakona i istraživanja na kojima se temelji ova publikacija upućuje na to da konačan odgovor ne postoji. To vrijedi za popis reguliranih tema, a također i za stupanj reguliranosti svakoga pojedinog problema. Mogli bismo krenuti od načela i nastaviti preko definicija glavnih koncepcija do tumačenja zakonskih odredbi. Postoje i drugi aspekti, međutim, koje valja razmotriti. Oni uključuju definiciju prava i obveza te procedura i mjera za njihovu primjenu i slično. Svaka je država napravila drugačiji izbor problema kojima će se baviti, i slijedila je drugačiji pristup u smislu stupnja

intervencije. Činjenica da su neke države usvojile minimalan pristup te da pri tome nisu iskusile nikakve probleme, vjerojatno nas najviše zbunjuje ili uznemiruje. To je osobito slučaj kada razmatramo situaciju u državama koje su krenule suprotnim smjerom, a koje nisu uspjele riješiti probleme koji su se s vremenom pojavili.

Moguća su i dodatna pitanja:

- Postoji li jedinstveni model koji je moguće slijediti kada je riječ o medijima i izborima?
- Odgovara li sustav usvojen u Ujedinjenom Kraljevstvu (minimalne odredbe u mjerodavnim zakonima; smjernice i tumačenja ključnih koncepcija i načela u dokumentima nadzornih tijela te prepuštanje širokog polja djelovanja radio-difuznim organizacijama) potrebama svake države?
- Je li talijanski model, koji dopušta političko oglašavanje i nameće ograničenja za izborne izdatke, najbolje rješenje?
- Bi li trebala postojati zabrana objavljivanja anketa o raspoloženju birača u trajanju od jednoga, tri ili više dana?
- Je li najbolje rješenje opcija minimalnih ili nikakvih ograničenja?
- Što je s Člankom 10. i slobodom izražavanja?

Jedini je konačan odgovor na ova pitanja taj da niti jedan sustav nema univerzalnu vrijednost i primjenu. Svaka je država izradila vlastite mehanizme u odgovoru na niz datosti koje proizlaze iz njezine povijesti, tradicija, političke kulture i ostalih parametara.

Kratak pregled i komentar mogao bi se pokazati korisnim. Etablirane demokracije, poput nordijskih zemalja, Nizozemske, Belgije, Ujedinjenog Kraljevstva i ostalih, odlučile su se za sustave u kojima je intervencija vlasti vrlo ograničena. Za to postoje očigledni razlozi: politički je sustav u tim zemljama evoluirao kroz različite etape. Osnovna prava, poput prava na vođenje kampanje u jednakim uvjetima, na jednaki tretman, slobodu izražavanja, na vlastiti kritički sud

*o strankama i vladi, nisu samo općeprihvaćene osobine tih sustava, već i nešto što sami sustavi štite.*

*Također je istina da su s vremenom posebna pitanja od značaja za vođenje izborne kampanje već ranije riješena na temelju drugih zakona koji imaju širu primjenu, kako u odnosu prema politici tako i u odnosu prema ostalim aspektima života.*

*Isto tako i sami mediji, novinari i medijski profesionalci imaju jasna gledišta o svojoj ulozi te o tome kako upotrijebiti svoju moć. Osnovna načela koja nalazimo u njihovim kodeksima ponašanja, u kombinaciji s poštovanjem s kojim se vlasti odnose prema njihovoj uredničkoj neovisnosti, tvore osnovu njihova djelovanja. To ne znači da je sve savršeno. Problemi postoje, ali suštinska pitanja značajna za medijsko praćenje izbora nailaze gotovo bez iznimke na pravedan tretman.*

*Drugi način da se shvati uspjeh tih država jest da se pogleda razina građanske kulture i s tim povezanih problema. U tim je zemljama razina građanske kulture i obrazovanja relativno visoka. Zahvaljujući tome građani su u pravilu sposobni do određene mjere samostalno procijeniti vrijednost informacije, način na koji mediji ili političke figure postupaju u javnosti ili predstavljaju argumente. To je, među ostalim, stoga što mediji predstavljaju odavno etablirane institucije pa se vrijednost poruke koja se šalje javnosti može smjestiti u kontekst i povijesnu perspektivu.*

*Druga velika skupina uključuje države poput Francuske, Italije, Grčke, Portugala i ostalih.*

*Francuska ima dugu tradiciju centralizirane vlasti. K tomu, prisutna je i sklonost k uplitanju te kontroli medija. Ta je sklonost danas manje očigledna. Pa ipak, postoji kontinuitet sumnjivih pristupa vlasti u odnosu prema tisku i medijima uopće. Postoji određeno oklijevanje da se prihvati samoregulacija. To je istina unatoč evoluciji u posljednja dva desetljeća i osnivanju neovisnog nadzornog tijela za*

medije. Vlada je zadržala snažan utjecaj u imenovanju članova nadzornog tijela. To je osobito izraženo u situaciji kada predsjednik republike dolazi iz vladajuće stranke. Slijedom toga, to vrijedi i za direktore javnih radio-difuznih organizacija, budući da ih imenuje nadzorno tijelo.

Kada je riječ o predizbornim kampanjama, zabrana političkog oglašavanja u svim medijima osim na radiju i na televiziji može se smatrati pretjeranom. Slično tome, i apsolutna kontrola autonomnih predizbornih emisija političkih stranaka također se može smatrati pretjeranom. Ali, to rješenje ima i pozitivnu stranu. Naime, tehnička sredstva i osoblje stavljaju se na raspolaganje sudionicima izbora. Pa ipak, predviđeni proces i brojna ograničenja koja su nametnuta za sadržaj i ostale aspekte programa nisu ohrabrujući za izvorni dijalog. Možda se najviše doima aspekt francuskoga sustava taj da ništa ne može biti emitirano prije nego što finalna produkcija ishodi prethodnu suglasnost nadzornog tijela. Način na koji se utvrđuje raspored prikazivanja programa također lišava radio-difuzijske organizacije bilo kakve uredničke neovisnosti ili inicijative.

Italija je usvojila vrlo sveobuhvatan skup instrumenata u vezi medija i izbora. Postoje posebni zakoni kojima je uređen paritet postupanja u vrijeme izbora, ali i inače. Pojedininim je zakonima uređeno ponašanje medija tijekom predizborne kampanje za opće i gradonačelničke izbore. Ostalim se zakonima jača nadzor izbornih rashoda. Na taj su način u zakone ugrađena glavna načela i odredbe, a rješavanje specifičnih pitanja prepušteno je nadzornom tijelu. Taj skup instrumenata ukazuje na spremnost da se osigura upravni nadzor jednog područja djelatnosti koje je u prošlosti bilo karakterizirano posvemašnjom deregulacijom.. Riječ je o pristupu koji zauzima središnje mjesto, na pola puta između minimalnog nadzora i onih drugih, poput Francuske, gdje je vrlo malo toga prepušteno koordinaciji, uredničkim i programskim inicijativama radijskih i televizijskih kuća.



*U slučaju Portugala, pojedina su pitanja riješena posebnim zakonima. Osobito je zaštićeno pravo na pristup medijskom prostoru kao pozitivna aktivnost, ali i kao reakcija na intervencije vlade i drugih stranaka. Demokracija je obnovljena svega trideset godina ranije. To u određenoj mjeri objašnjava zašto se politički dijalog naglašava kao glavna osobina izbora i političkog života uopće. Česta pozivanja na pravo na odgovor čine mjerodavni dokument vrlo korisnim za sve države kojima su potrebne nove zamisli o tome problemu.*

*Zabrana objavljivanja anketa o raspoloženju birača koja je na snazi u Italiji i u ostalim državama ukazuje na shvaćanje da bi društvo trebalo biti zaštićeno. Odluka francuskoga kasacijskog suda o tome problemu, kao i odluke ostalih sudova, postavile su standarde koje bi sve države trebale poštovati te naglasile potrebu za usklađivanjem relevantnih aktivnosti s Člankom 10. Europske Konvencije o ljudskim pravima.*

*U slučaju novih demokracija, i zakonski i društveni konteksti još uvijek su u tranziciji, ali se ulažu koordinirani naponi da se postigne puna harmonizacija s europskim standardima. Takvi naponi imaju dvije strane. Prva je očigledna potreba da se prekine s običajima i standardima koji su dominirali političkim i društvenim životom prije 1990. Druga se strana odnosi na uvođenje mjera i običaja utemeljenih na načelima koja su usvojili Vijeće Europe i Europska unija. Današnji imidž medija ne trpi samo zbog toga što oni nastavljaju običaje koje su prakticirali pod prethodnim režimom, već i zbog toga što loš imidž koji su imali u tome razdoblju još uvijek traje. Takva situacija zahtijeva od medijskih profesionalaca da ulože veće napore da bi uvjerali skeptičnu javnost da su promjene autentične.*

*Činjenica da većina srednjoeuropskih i istočnoeuropskih država dopušta plaćeno političko oglašavanje u određenoj je mjeri pozitivna. Takvo oglašavanje omogućuje izravan kontakt s biračkim tijelom, izbjegavajući time svaku sumnju u pristranost neke medijske kuće ili novinara.*

Očigledno je da u tranzicijskom razdoblju javnost još uvijek nema jasnu sliku o tome kakva bi trebala biti uloga svakoga pojedinog društvenog i političkog subjekta. Pravila i koncepcije nisu svima dovoljno jasni, a nedostatak iskustva i tradicije pokazuje zašto su potrebna preciznija pravila. U isto vrijeme odnosima između medija, države i državnih dužnosnika potreban je vremenski odmak da bi se udaljili od grješne prošlosti. Čak i kada je riječ o pitanjima koja su na Zapadu očigledna, uvode se definicije i konkretne mjere kojima je cilj informirati i podržati i vlasti, i medijske profesionalce, u ostvarivanju njihovih ciljeva, kao i osigurati pravednost i uravnoteženost pristupa.

I Poljska i Litva uključile su osnovne odredbe u zakonske i regulativne okvire. Primjetna je osjetljivost prema problemu "kompromitirajućeg materijala", kao i sveobuhvatni naponi da se odgovor na taj problem ugradi u relevantne pravne tekstove. Taj odgovor nije ograničen na puko usvajanje načela na kojima bi se temeljila zaštita građana, već on sadrži brojne pojedinosti o mogućim aktivnostima i postupcima koje valja slijediti. U slučaju Poljske, u zakon su ugrađene odredbe o izborima, ne samo u smislu aktivnosti koje građanin može poduzeti, već i u smislu mogućih sankcija ili mjera koje sud može odrediti. Očigledni su naponi koji idu u smjeru brzih mjera. Ali, ostaje otvoreno pitanje ne bi li, umjesto toga, opće aspekte toga problema trebalo urediti zakonom o kleveti i uovredi. Time bi izborni zakon ostao mjerodavan samo za pitanja koja izviru izravno iz posebnosti izbornog razdoblja.

Unatoč disparitetu i činjenici da se niti jedan model ne može univerzalno primijeniti, bilo bi korisno naglasiti sljedeće:

- Važno je da su načela koja podržavaju zakonske i ostale odredbe jasna i, gdje je to moguće, da omogućuju tumačenje koncepata i pojmova.

- 
- *U različitim je tekstovima potrebno napraviti razliku između načela te sredstava i mjera kojima će se ona ostvarivati.*
  - *Uloga i ovlasti svakog nadležnog tijela, kao i ciljevi koji se žele ostvariti zakonskim ili drugim tekstom, morali bi biti jasni i precizni.*
  - *Osnovna načela, kao i sva ona koja čine temelj regulativnog okvira, moguće je bolje poslužiti ako ih se uključi u legislativu, dok se sredstva i mjere kojima se ta načela primjenjuju mogu predvidjeti preporukama, odlukama i smjernicama. Ovi posljednji instrumenti mogli bi upravljati mehanizmima koji zahtijevaju fleksibilnost. To uvjetuje česte preinake. Takve su procedure jednostavne i brze kada je riječ o propisima, ali ne i u slučaju zakona.*

